

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Konec atlantismu?

Kristýna Mothejzíková

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní teritoriální studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Konec atlantismu?

Kristýna Mothejzíková

Vedoucí práce:

PhDr. Pavel Hlaváček, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Kristýna Mothejzíková

Obsah

1	Úvod.....	1
2	Neorealismus.....	6
2.1	Obecné uchopení teorie.....	6
2.1.1	Teorie hegemoniální stability a unipolarity.....	8
2.1.2	Neorealistické „vyvažování“ hegemonu.....	12
2.2	Neorealismus a atlantismus.....	14
2.2.1	Pohled na atlantický řád.....	14
2.2.2	Tvorba aliancí.....	18
2.3	Neorealistické predikce - atlantismus v krizi.....	20
2.4	USA v úpadku.....	22
2.5	Závěr.....	27
3	Atlantismus v úpadku.....	29
3.1	Atlantické krize.....	30
3.2	Americká politika.....	31
3.3	Evropská emancipace.....	34
3.3.1	Soft Balancing.....	37
3.3.2	Evropská bezpečnostní a obranná politika.....	39
3.4	Rozpory členských zemí NATO - konkrétní případy.....	43
3.4.1	Americký unilateralismus a odlišné chápání terorismu.....	44
3.4.2	Libye jako zástěrka atlantické krize.....	46
3.4.3	Krize na Ukrajině.....	49
3.5	Závěr.....	50

4	Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku?	52
4.1	Evropa v ohrožení	53
4.1.1	Ukrajinská krize.....	53
4.1.2	Proměna amerického pohledu?.....	54
4.1.3	Ruská pozice.....	56
4.2	Odvrácení atlantického úpadku?	58
4.2.1	Postoje členů NATO ke konfliktu na Ukrajině	59
4.2.2	Reakce na "ruskou agresi"	61
4.3	Závěr.....	66
5	Závěr.....	68
6	Resumé	72
7	Seznam zkratk	73
8	Seznam tabulek a grafů	74
9	POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE.....	75

1 Úvod

Již od založení Spojených států amerických se vedou dlouhé diskuze, zda mezi nimi a Evropou existuje nějaké určité hlubší pouto, které z nich vytváří specifické partnery na poli mezinárodních vztahů. Tato myšlenka se stává ještě silnější během dvacátého století, kdy se Spojené státy během světových válek postaví na stranu evropských západních mocností, s nimiž, by se dalo říci, sdílejí společné hodnoty. Teoretikové mezinárodních vztahů začínají o tomto vzájemném vztahu mluvit jako o atlantismu.

Co se však pod názvem atlantismus skrývá? Neorealistický proud teorií mezinárodních vztahů, z kterého bude naše práce vycházet, identifikuje atlantismus se vznikem Severoatlantické aliance (NATO) v roce 1949 (Waltz 1979). Představitelé neorealismu však zastávají ten názor, že veškeré organizace existují pouze tak dlouho, dokud členské státy spolu nacházejí společný zájem. Vojenskou alianci, jako je NATO, sjednocuje přítomnost společné hrozby. Pokud přestane existovat hrozba, neorealisté očekávají, že přestane existovat důvod pro udržení společné aliance jako takové. Proto se již v osmdesátých letech, ještě před koncem konci studené války můžeme setkat s mnohými predikcemi, že atlantismus spěje ke svému konci.

NATO však dnes, více než dvacet let po konci studenoválečného konfliktu stále existuje. Neorealisté přicházejí opět s důvodem proč tomu tak je. V jejich očích funguje NATO zejména díky americkému zájmu. Američané prostřednictvím Severoatlantické aliance udržují svůj vliv v Evropě, stejně jako si tímto způsobem zajišťují evropské spojení.

Evropa je však v posledních letech stabilním a fungujícím kontinentem, navíc jedním z nejsilnějších aktérů v mezinárodních vztazích. Fungování NATO je pro Spojené státy i nadále důležité pro udržení vlivu v této oblasti, nicméně na mezinárodní scéně se začínají objevovat aktéři, kteří americkou pozornost

přitahují více. Hegemoniální pozici USA začíná ohrožovat vzestup nových mocností, mezi nimiž je nejvýznamnější hlavně Čína. Neorealisté upozorňují na úpadek USA ne z důvody ztráty faktické síly, ale hlavně kvůli rozměňování moci v mezinárodním systému mezi více aktérů. Dochází postupně k tomu, co předpovídal neorealista Kenneth Waltz v sedmdesátých letech, a to, že unipolarita není stabilním uspořádáním mezinárodního systému a vede k vyvažování jediné mocnosti, která systému vládne (Waltz, 1979).

Hrozba ztráty velmocenského postavení nutí Spojené státy obrátit svoji pozornost k největšímu vyzyvateli, a tou je podle neorealistů Čína, respektive celý asijsko-pacifický prostor. Již v prohlášení amerického prezidenta Baracka Obamy i v zahraničním konceptu USA pro rok 2011 se objevil asijsko-pacifický region jako hlavní oblast zájmu USA.

Z tohoto důvodu se americká pozornost obrací od Evropy a atlantický řád čelí nové výzvě. Je schopen fungovat i bez výrazné americké podpory? Ukáže se, že členové jsou si rovni a nesledují se pouze zájmy jednoho (toho nejsilnějšího) aktéra? Může NATO působit v operacích, na kterých se dohodnou všichni členové, nikoliv v těch, které sledují americké zájmy? Bude NATO efektivně fungovat i bez vitální americké pozornosti?

O krizi atlantismu se hovoří již od devadesátých let. NATO se však přizpůsobilo novému prostředí a díky americké podpoře funguje dál. Otázka atlantické krize začíná být v dnešní době opět aktuální, jelikož americká podpora této aliance výrazně poklesla, z důvodu jiného zájmu. Dnes zde ani neexistuje společná hrozba, původní důvod proč NATO bylo založeno, která by přiměla atlantické společenství opět spolupracovat a dodat mu nový důvod pro pokračování ve své existenci.

Atlantický řád, vznikající podle Charlese Kupchana již na přelomu devatenáctého a dvacátého století, podle neorealistů ukotvený roku 1949 vznikem NATO, v současné době prochází další fází svého vývoje, která podle některých

teoretiků může směřovat k atlantickému konci. Cílem této práce je vysvětlit, proč stejně jako na počátku devadesátých let, se i dnes mluví o konci atlantismu a jak dnes vypadá vzájemná atlantická spolupráce. Výchozím úhlem pohledu je zde ten neorealistický, kde atlantismus neznamena nic jiného než projekci moci všech zúčastněných, zejména pak Spojených států amerických. Tato práce nehodlá polemizovat o relevanci a využitelnosti neorealismu při interpretaci mezinárodních vztahů a atlantismu jako takovém. Vychází z předpokladu, že neorealismus jako teorie stále existuje a byla schopna se vypořádat i se svými omyly, neboť jim predikce o zániku atlantismu v osmdesátých letech nevyšly.

V první části práce bych ráda představila neorealistický proud a jeho pohled na chápání moci v mezinárodních vztazích. Čtenář zde bude seznámen s pojmy jako *teorie rovnováhy moci*, *hegemoniální stabilita* nebo *teorie vyvažování*. To nám pomůže později vysvětlit pozici Spojených států, důvod jejich chování a odklon od Evropy. V rámci vyvažování se zaměříme i na tzv. *soft power*, se kterou operují hlavně evropské státy, reagující na americký odklon pozornosti. Důležitou součástí první kapitoly je také neorealistické chápání atlantismu. Ačkoliv neorealisté datují vznik atlantismu do roku 1949, je zřejmé, že atlantický řád začal být formován již před tímto rokem. Charles Kupchan definuje vývoj vztahu mezi Evropou a Spojenými státy prostřednictvím tří významných období, přičemž každé z nich jsou vzájemné vztahy trochu odlišné (Kupchan, 2008). V současné době se atlantická spolupráce v souvislosti se změnou v mezinárodním systému opět proměňuje. Podle neorealistů současná atlantická krize směřuje ke stejnému výsledku jako predikovali na konci osmdesátých let. Je možné, že atlantismus nezanikne úplně, struktura jeho řádu však čelí zásadní změně.

Neorealisté taktéž spojují fungování NATO a atlantického řádu jako takového s výrazným vlivem Spojených států. Severoatlantická aliance slouží jako nástroj USA k prosazení vlastních zájmů (Walt, 2005). Jelikož pro členské země v současné době neexistuje žádná zásadní hrozba, může být současná atlantická krize způsobena úpadkem hlavního "tahouna" atlantické spolupráce - Spojených států. Podle

neorealisty Christophera Layneho se totiž USA nacházejí v současné době v úpadku. Závěr první kapitoly dokazuje, že tomu není proto, že by USA ztrácely na své síle, čelí však významnému vzestupu nových mocností, v konkrétním případě Číně (Layne, 2012b).

Druhá kapitola se zaměřuje konkrétně na aktuální atlantickou krizi. Hledá příčiny atlantického úpadku a ukazuje, jak se krize atlantického řádu projevuje. Stručný úvod má čtenáře seznámit s krizí atlantismu jako takovou a také s tím, že o krizi se nehovoří jenom v dnešní době. Mnoho akademiků spojuje atlantickou krizi s vývojem euro-amerických vztahů již od založení NATO (Layne, 2003).

Příčinu současné atlantické krize můžeme hledat, jak již bylo zmíněno, ve změně americké zahraniční politiky. Prioritou pro tuto zemi není již spolupráce s Evropou nýbrž asijsko-pacifický prostor. Stručná analýza amerického pohledu na nové nastupující mocnost nám umožňuje odůvodnit si odklon amerického zájmu od Evropy. Ve srovnání s tím je zde nabídnut čtenáři také pohled „druhé strany“ atlantického řádu, a to evropských členských států NATO. I přes úspěšné operace NATO v devadesátých letech se díky unilateralistickému jednání USA po útocích z 11. září roku 2001 začaly objevovat mezi členskými zeměmi NATO neshody. Američané vidí Evropu jako stabilního aktéra, jejich zájem o dění v Evropě a stejně tak evropské názory nejsou pro ně vitálními. Evropané se americký vliv snaží vykompenzovat rostoucím důrazem na tzv. *soft power*. Stabilní prostředí, ekonomická síla a americký odklon také umožnil evropské integraci uvažovat o vlastních bezpečnostních kapacitách. Druhá část této kapitoly je zaměřena na analýzu Evropské bezpečnostní a obrané politiky jako nástroje pro budování větší evropské emancipace, stejně tak jako přináší kritické zhodnocení této politiky.

Poslední část druhé kapitoly přináší ukázkou konkrétních případů, kde se současná krize atlantismu projevuje. Zásadním problémem členů NATO je zde odlišný pohled na bezpečnost a konflikty v mezinárodním systému. Mezi příklady, kde jsou analyzovány odlišné pohledy zemí na obou březích Atlantiku, patří terorismus po 11. září, operace v Libyi nebo ukrajinská krize.

Krize na Ukrajině se stala předmětem případové studie této práce a věnována je jí celá třetí kapitola. Tento konflikt se totiž dotýká evropského prostoru a americké oblasti zájmu. Může se tedy teoreticky stát společnou hrozbou pro členské státy NATO a přimět tak členy atlantického řádu k obnově hlubší spolupráce. V této poslední kapitole je analyzován konflikt z pohledu Spojených států a z pohledu Ruska, jako možné hrozby. Je zde také nastíněno do jaké míry se tento konflikt může podílet na odvrácení atlantické krize, jakým způsobem reagují na potencionální hrozbu jednotliví členové atlantického řádu a jakým způsobem se na situaci dívají neorealisté.

Závěrem této práce by mělo být shrnutí toho, v jaké situaci se atlantismus v současné době nachází, případně kam bude dále směřovat, a zda je ukrajinská krize schopna odvrátit současný atlantický úpadek, ať už způsobem spolupráce proti společné hrozbě, nebo navrácení americké pozornosti zpět do Evropy a k NATO.

2 Neorealismus

Abychom definovali realistický pohled na atlantismus, musíme se zaměřit nejprve na vnímání moci a některé další zásadní znaky, vysvětlující procesy v mezinárodních vztazích. V této kapitole bude stručně zmíněn rozdíl mezi původním realismem a neorealismem, nastupujícím v polovině dvacátého století, a rozdíly ve vnímání atlantické teorie. Cílem této kapitoly je stručně definovat základní pojmy neorealistického vnímání moci, se kterými se čtenář bude setkávat v celé práci. Neorealisté byli schopni vysvětlit dění v mezinárodních vztazích téměř po celou druhou polovinu dvacátého století, po konci studené války se však mocenské uspořádání světa mění. I v této době přicházejí neorealisté s mnohými argumenty a predikcemi dalšího vývoje atlantického řádu (Waltz, 2000; Mearsheimer, 2005). Ačkoliv byli nuceni se na počátku jednadvacátého století bránit silné kritice, že jejich predikce nevyšla, jejich vliv v mezinárodních vztazích je stále velmi významný. Navíc dnes můžeme spekulovat o tom, že ohledně „uvadání“ atlantismu měli neorealisté jistou pravdu, akorát se o dvě desítky let „zpozдили“.

2.1 Obecné uchopení teorie

Realismus a jeho příbuzné teorie patří mezi nejvlivnější teorie mezinárodních vztahů. Jeho kořeny bychom mohli najít již v antice (např. v díle Thúkydida), stejně tak jako u T. Hobbese nebo N. Machiavelliho. Zásadními postavami spojenými s realismem jsou však Edward Carr a Hans Morgenthau. Novodobý klasický realismus však vznikl zejména vymezením se proti idealismu na počátku dvacátého století (tzv. první velká debata). I mezi nimi však panovaly jisté neshody, kdy Morgenthau zdůrazňoval především realitu mocenské politiky aktérů v mezinárodních vztazích (Guzzini, 1998: 38). I přes to je realismus typický pro svá pevná stanoviska, kde klíčovou roli v mezinárodních vztazích hraje stát, který usiluje o své přežití a spoléhá se v tom jenom sám na sebe. Typické je pro realismus také řešení tzv. *bezpečnostního dilematu*, tj. termín, který označuje úsilí aktéra o dosažení vlastní bezpečnosti v mezinárodních vztazích, a to hromaděním moci. Takové

jednání podle neorealistů vede ke znejistění dalších aktérů, kteří odpoví stejným způsobem, tj. hromaděním moci. Každý stát si však musí vystačit se svépomocí, což plodí zase „spirálu konkurence, jež si klade za cíl zajistit každému jednotlivému aktérovi větší bezpečí, ale přesto způsobuje nejistotu“ (Guzzini, 1998: 50). Pokud je zajištěna bezpečnost státu, otevírá se prostor pro řešení dalších témat, jako je např. občanská společnost aj. Pro realisty je ale vždy na prvním místě zajištění bezpečnosti.

I realismus se zabývá uspořádáním mezinárodního systému a užívá pojmy jako stabilita, polarita nebo anarchie. Tyto klíčové body však najdeme rozvedené v práci „zakladatele“ neorealistickej koncepce Kennetha Waltze. Při proměně mezinárodního prostředí ve dvacátém století poměrně oslabuje, dochází k nové interpretaci pojmů i ke vnitřnímu štěpení. Jedním z významných směrů navazujících na klasickou tradici, avšak s novým a flexibilním výkladem proměn v MV, je právě strukturální realismus neboli neorealismus. I tady hrají suverénní státy zásadní roli, na rozdíl od realismu však neorealisté nevyklučují možnost spolupráce (Waisová, 2008: 111).

Kenneth Waltz zdůrazňuje především roli struktury¹ v mezinárodních vztazích a definuje jí na základě tří vlastností, a to řídicího (organizačního) principu systému, specifikací funkcí jednotek v systému a strukturou distribuce schopností mezi jednotkami, kdy první dva rysy jsou konstantní a třetí je proměnnou (Waltz, 1979: 87-101). Na rozdíl od realistů přichází Waltz s tzv. *teorií rovnováhy moci*. V tomto případě se aktéři nedostávají do spirály jako v bezpečnostním dilematu, snaží se však docílit stability a rovnováhy v mezinárodních vztazích. Podobně jako u bezpečnostního dilematu, je převaha jednoho aktéra nad ostatními vnímána jako hrozba, a proto se všichni snaží dosáhnout rovnováhy moci. Právě rovnováha je nejlepší způsob zajištění vlastního přežití (Guzzini, 1998: 127).

¹ Proto je také často zaměňován neorealismus se strukturálním realismem.

2.1.1 Teorie hegemoniální stability a unipolarity

Předmětem sporu mnoha akademiků zůstává to, zda se současný systém nachází v rovnováze či zde existuje aktér, který vyvolává napětí a kterého ostatní vnímají jako hrozbu (Walt, 2005). V rámci druhé varianty je na místě zhodnotit pozici Spojených států. Ty se po konci studené války stávají vedoucí mocností, spoustu autorů o nich pak hovoří jako o hegemonech v unipolárním systému². Jak však vysvětlují hegemonii neorealisté?

Podle neorealistů jsou to právě velmoci, které hrají klíčovou roli při jakékoliv spolupráci v mezinárodních vztazích. Ta je tedy možná, ale je podmíněna právě přítomností a regulací hegemonu. Můžeme mluvit o tzv. *teorii hegemoniální stability*, původně spojenou s ekonomickou teorií a prací Roberta O. Keohana, který přichází s vlastní definicí: „Hegemonní mocenské struktury, jimž vládne jediná země, největší měrou napomáhají rozvoji pevných mezinárodních režimů, jejichž pravidla jsou relativně zřetelná a široce akceptovaná... Lze očekávat, že oslabení hegemonních mocenských struktur je předzvěstí poklesu významu mezinárodních ekonomických režimů, které jsou s nimi spjaty“ (Keohane, 1980: 132).

Toto vymezení je notně spojeno s ekonomickou teorií, může se však promítat do mocenských struktur mezinárodních vztahů. Právě hegemonní stabilita vytváří, navzdory původním realistickým premisám o svépomoci, možnost spolupráce mezi aktéry. Spolupráce panuje mezi hegemonech, který utváří mezinárodní systém podle svých potřeb, a ostatními (slabšími) aktéry (Milner, 1992: 467). Na základě toho mohou vznikat dohody a aliance pro udržení si vlivu tohoto hegemonu u ostatních aktérů mezinárodních vztahů³. Právě toto tvrzení nám pomůže vysvětlit, zda je Severoatlantická aliance prostředkem k dosažení a naplnění amerických potřeb.

² Charles Krauthammer (1990/1991): *Unipolar moment*.

³ Praktickou ukázkou teorie hegemoniální stability může být *pax britannica* (19. století) nebo *pax americana* (20. století).

Právě pozice USA v mezinárodních vztazích a jejich hegemoniální postavení vede k mnoha debatám. Jsou (byly) vůbec Spojené státy hegemonem? Odpověď na tuto otázku přinášejí mimo jiné data. Podle Charlese Krauthammera je evidentním znakem světového hegemonu prvenství v těchto 4 oblastech: ekonomická síla, vojenská síla, technologie a geografie (Krauthammer, 1990/1991). Kenneth Waltz souhlasí s tím, že postavení velmoci závisí na spoustě ukazatelů, zejména pak na počtu obyvatelstva, velikosti území, bohatosti zdrojů, ekonomických schopnostech, vojenské síle, ale i politické stabilitě a schopnostech (Waltz, 1979: 131). William Wohlforth ve své práci *The Stability of a Unipolar World (1999)* vytváří hned několik tabulek ze sesbíraných dat, jako důkaz převahy hegemonu nad ostatními aktéry v průběhu devatenáctého a dvacátého století (tabulka 1, 2 a 3).

Tabulka 1: HDP země jako procento ve srovnání s HDP hegemonu (1870-1997)

Rok	USA	Velká Británie	Rusko	Japonsko	Rakousko	Německo	Francie	Čína
1870	108	100	90	-	29	46	75	-
1950	100	24	35	11	-	15	15	-
1985	100	17	39	38	-	21	18	46
1997(PPP)	100	15	9	38	-	22	16	53
1997(směnný kurz)	100	16	5	50	-	25	17	10

Zdroj: Wohlforth, 1999:12

Tabulka 2: Vojenské výdaje země jako procento ve srovnání s vojenskými výdaji hegemonu (1872-1196)

Rok	USA	Velká Británie	Rusko	Japonsko	Rakousko	Německo	Francie	Čína
1872	68	100	120	-	44	65	113	-
1950	100	16	107	-	-	-	10	-
1985	100	10	109	5	-	8	8	10
1996	100	13	26	17	-	14	17	13

Zdroj: Wohlforth, 1999:12

Tabulka 3: Ukazatele parametrů hlavních mocností ve stylu COW⁴ (1995-1997)

	Obyvatelstvo (1996, %)	HDP na osobu (1997, PPP)	Výroba (1996, %)	Komerční užívání energie (1996, %)	Výdaje na obranu (1996, %)	Vojenský personál (1996,%)
USA	13	30,2	37	41	52	18
Čína	62	3,5	8	21	7	36
Japonsko	6	24,5	27	10	6	3
Německo	4	20,8	14	7	7	5
Rusko	7	4,7	-	12	13	30
Velká Británie	3	21,2	6	5	6	3
Francie	3	22,7	7	5	9	5

Zdroj: Wohlforth, 1999: 16

Ne vždy se ale vyplatí spoléhat na údaje HDP a materiální hodnoty. Christopher Layne namítá, že se materiální zdroje nikdy nepromítnou do žádaných výsledků (Layne, 2006: 12). HDP nám ne vždy ukáže odpovídající schopnosti hegemonu a jeho vztah k ostatním aktérům. Ani v tabulkách Williama Wohlfortha nenajdeme náznak o nemateriálních aspektech moci, které mohou mít zásadní význam.

S pojmem hegemoniální stability je nutné zmínit i pojem *unipolarita*, respektive *polarita*. Uspořádání vzájemných vztahů v mezinárodním systému na základě distribuce moci nastínili již realisté a můžeme ji najít v pracích mnoha dalších autorů různých přístupů (v politické ekonomii či u představitelů anglické školy) (Hoder, 2009: 36). Koncept polarity rozvedl právě však opět Kenneth Waltz. Podle neorealistů je nejstabilnější uspořádáním *bipolarita*, tedy stav, kdy v systému existují dvě stejně silné velmoci a navzájem se vyvažují. Během bipolární éry vzniká množství aliancí (za cílem spojit se proti druhé straně), konflikty jsou však minimalizovány. Pokud je moc rozdělena mezi více než dva aktéry, jedná se o tzv. *multipolaritu* (Waltz, 1979). Toto uspořádání však není stabilní, jelikož může

⁴ Correlates of war (COW) project datasets. Dostupné na: <http://www.correlatesofwar.org/>

vést k mnoha konfliktům (základní premise realistů a boj o moc). Multipolarita spolu s unipolaritou jsou krajními stavy uspořádání mezinárodního systému. Unipolaritu však Waltz ve svém díle nezmiňuje, jelikož s ní nepočítal. Podle neorealistů je totiž unipolarita, pokud vůbec nastane, pouze krátké a s vysokou pravděpodobností nestabilní období přechodu, ve kterém velmoc buď dokáže vybudovat světové impérium, anebo propukne velké úsilí o vyvažování ze strany ostatních států, které vede k redistribuci moci v mezinárodním systému (Buzan, 2004: 37).

Mnoho akademiků a vědců však zůstává přesvědčeno, že po konci studené války, s pádem jednoho z aktérů bipolarity (tj. SSSR), nastala unipolarita (s centrem moci v USA) (Krauthammer, 1990/1991). Právě tvrzení o krátkodobém trvání hegemonie Spojených států je neorealistům vyčítáno jako chybný krok v určení dalšího chodu mezinárodních vztahů, stejně tak jako neuskutečněný zánik Severoatlantické aliance po konci studené války.

Proč se NATO nerozpadlo a jak se k tomu postavili neorealisté, je probráno důkladněji níže. Nyní však ještě zůstaňme u unipolarity a postavení Spojených států, respektive postavení hegemonu obecně. Po revizi svých teorií přicházejí neorealisté s uznáním, že „něco jako“ unipolarita skutečně existuje. Waltz ale, stále přesvědčen o správnosti neorealistické teorie v rámci strukturální teorie uspořádání mezinárodního systému, dodává, že tento stav není ani zdaleka ideálním. Jedním z faktů je to, že dominantní velmoci, zabývající se úkoly za svými hranicemi, jsou tímto jednáním dlouhodobě oslabovány. Dalším důvodem je to, že z dominantní velmoci, i když se chová umírněně, mají ostatní státy strach a obávají se dalšího chování v budoucnu (Waltz, 2000: 27-28).

V unipolárním uspořádání převládá moc jednoho aktéra. O takovémto období můžeme mluvit například mezi lety 1860-1870 v souvislosti s Velkou Británií nebo s lety 1945-1955 se Spojenými státy. Jak je to však s pozicí Spojených států dnes? V souvislosti s poznámkou Kennetha Waltze ohledně vytvoření „globální impéria“ je zde namísto zmínit názor Williama Wohlfortha. I ten zmiňuje významnou sílu velmoci a unipolární možnost ve struktuře mezinárodních vztahů, dodává ale,

že schopnosti jednoho státu nejsou natolik koncentrované, aby umožnily vznik onoho globálního impéria. Je však skeptický k jejich vyvažování (Wohlforth, 1999: 9).

2.1.2 Neorealistické „vyvažování“ hegemonu

Pokud se budeme bavit o hegemonii Spojených států a jejich úpadku v současné době⁵, anebo snaze udržení větší moci, ať už přes atlantickou ideologii či jinak⁶, měli bychom se krátce zaměřit na další z realistických pojmů, který má zásadní vliv v mezinárodním prostředí. William Wohlforth spíše než směřování k rovnováze zdůrazňuje snahu mezinárodního prostředí vyvážit hegemonu. Hegemonie podle něho tím pádem nemají tendenci vznikat, a to bez ohledu, zda jsou zamýšlené nebo nikoliv (Wohlforth, 2002: 251).

Hegemonie Spojených států je však pro mnoho lidí, a nejen z řad akademiků, více než zřejmá. Jak je to tedy s jejich vyvážením? Na otázku a možnost vyvážení světové velmoci mají neorealisté opět svoji odpověď. Teorii hegemoniální stability doplňuje K. Waltz *teorií rovnováhy moci* (Waltz, 2000). Přítomnost hegemonu může sice vyvolat stabilitu, může ale také vyvolat opačnou reakci. I v praxi bychom mohli najít země, které se Spojenými státy kooperují, i přes riziko rozšiřování jeho vlivu. Stejně tak jsou v mezinárodních vztazích ale aktéři, kteří se snaží převahu USA „vyvážit“. Je nutné zmínit, že nevyvážený stav a unipolarita (podle realistů) nevydrží dlouho. Je tedy mezinárodní prostředí v současné době blíže rovnoměrnému rozložení sil?

Na tuto otázku práce není cílem práce odpovědět. V této práci přejímáme neorealistická tvrzení o úpadku Spojených států a snažíme se poukázat na to, jak americký úpadek souvisí s atlantickým úpadkem. K tomu nám pomůže druhá, případně i třetí kapitola, kde předkládáme čtenáři neorealistická tvrzení o úpadku Spojených států spolu s některými daty a současnou situací v atlantických vztazích.

⁵ Tak jak to tvrdí neorealisté.

⁶ Další převzaté neorealistické tvrzení pro tuto práci. Podrobněji vysvětleno níže.

Cílem je pak najít souvislost mezi těmito dvěma fenomény a dokázat, že důvodem současné atlantické krize je měnící se politika slábnoucích Spojených států.

Úpadek Spojených států a politika vyvažování spolu bezprostředně souvisí. Úpadek se totiž nemusí projevovat v absolutních číslech a Spojené státy de facto slábnout vůbec nemusí, aby současně nedocházelo k vyvažování. Rovnováha však může být nastolena způsobem nárůstu ostatních aktérů v mezinárodních vztazích, což je právě relevantním důvodem toho, že USA už „nejsou tak silné jako dřív“. Nejde tedy o úpadek v pravém slova smyslu, ale relativní pokles ve vztahu k nárůstu moci ostatních aktérů (viz Zakaria⁷). Tady je však nutné zmínit, že v dnešní době nesmíme „spoléhat“ jen na realistické *hard balancing* (hrubé vyvažování), kdy hlavním předmětem síly státu se stává vojenská moc. V tomto případě, by si Spojené státy držely stále svá prvenství (viz tabulka 4).

Tabulka 4: Vojenské výdaje top 5 zemí (v bilionech USD)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
USA	661	698	711	682	640	609
Čína	100	123	147	166	191	216
Rusko	53,3	58,7	70,2	90,7	87,8	84,4
Francie	63,9	61,7	64,6	58,9 ⁸	61,2 ⁹	62,2
Velká Británie	58,3	58	60,2	60,8	57,9	60,4

Zdroj: SIPRI

Koncept *soft balancing* (měkké vyvažování) bere v úvahu citlivější a drobnější ukazatele sporů a teoretických posunů moci, jako jsou třeba diplomatická jednání aj. (Walt, 2005: 126-136). Jemné vyvažování není založeno na formální spolupráci aliancí a přiklání se spíše k *ad hoc* kooperaci mezi aktéry. Mearsheimer rozděluje toto vyvažování do tří způsobů (vnitřní a vnější vyvažování a stanovování

⁷ ZAKARIA, Fareed (2009): *The Postamerican World*. New York: W. W. Norton & Company.

⁸ Francie byla v tomto roce předstížena Japonskem s hodnotou 59,3. Dostupné na: <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1304.pdf>

⁹ Ačkoliv si v tomto roce Francie polepšila, mezi ní a Rusko se dostala v tomto roce Saudská Arábie s hodnotou 67,0. Dostupné na: <http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1404.pdf>

diplomatických ultimát¹⁰) (Mearsheimer, 2001). Takové jemné vyvažování můžeme vidět například ve snahách Evropské unie. Americký vliv na evropské země zaštiťující se atlantickou ideologií a fungováním organizace NATO může být pro mnohé vědce zjevný (viz níže). Proto zde můžeme vidět v teoretické (ale i praktické) rovině evropský protichůdný zájem a opoziční směřování americké i evropské politiky. Právě jemné vyvažování může být v současné době tím, co sníží faktickou moc Spojených států, a Evropa, vědoma si svého postavení, má nakročeno k tomu tu moc vyvážit.

Neorealisté přiklánějí konceptu hard balancing větší váhu, i když operují i s konceptem soft balancing (Walt, 2005). Moc neorealisté chápou hlavně v oblasti vojenských kapacit, případně ekonomické síle (Waltz, 1979: 131). Pokud začne být hegemon ohrožen v jedné z těchto sfér, je pak ohrožena celkově jeho výsadní pozice v mezinárodním systému. Spojené státy čelící změně mezinárodního systému v oblasti distribuce moci (nástup dalších aktérů) byly nuceny v poslední době přehodnotit svoji pozici a spolu s ní i zahraniční politiku. Jak se změna jejich politiky promítla do atlantických vztahů, a zda můžeme brát tuto změnu jako důvod pro současnou atlantickou krizi je podáno v druhé kapitole.

2.2 Neorealismus a atlantismus

2.2.1 Pohled na atlantický řád

Vymezení pojmu atlantismus a jeho užití v rétorice mezinárodních vztahů je dodnes sporem mnoha akademiků. V širokém pohledu můžeme atlantismus chápat jako „úzkou vazbu mezi evropskými vládami a vládou Spojených států amerických“

¹⁰ Lukáš Hoder ve své práci cituje Mearsheimerovo dělení jemného vyvažování a snaží se tak mimo jiné odpovědět na otázku, zda je možné hovořit o poklesu (nebo teoretickém soupeři) USA. V rámci *vnitřního vyvažování* (rovnocenný stát) zde zmiňuje pouze Čínu, potažmo EU (která by však musela fungovat jako jeden aktér). Nicméně ani jeden, ani druhý se podle Hodera Spojeným státům ve faktické moci nemohou rovnat. V některých pracích neorealistů se můžeme setkat s dalšími zmíněnými aktéry, kteří by měli teoreticky šanci konkurovat Spojeným státům. *Vnější vyvažování* je pak definováno soustředováním se na budování spolupráce. Zde je největším soupeřem bezpochyby Evropská unie. Třetím způsobem vyvažování jsou podle Mearsheimera tzv. *diplomatické červené linie*, které spočívají ve vysílání signálů agresorovi s přesvědčením ostatních aktérů jasně udržet rovnováhu moci (Mearsheimer, 2001: 156). Lukáš Hoder ve své práci se však k vyvažování USA staví velmi skepticky a je přesvědčen, že žádný aktér nemá v současné době takové kapacity, aby USA vyvážil, a to i navzdory tvrzením některých neorealistů (Hoder, 2009: 48-64).

(Hlaváček, 2010: 4). Atlantismus můžeme vnímat také jako ideologii spojující společné zájmy zemí na březích Atlantického oceánu¹¹. Zásadní roli zde tedy hraje evidentně geografická dimenze. Můžeme zde vidět země nejen na pobřeží Atlantického oceánu, ale také ty, které mají vysoký geopolitický význam, jako třeba Skandinávský poloostrov nebo Turecko a jiné země ve Středozezemním moři (Græger - Haugevik, 2009: 14). Zatímco neorealismus zdůrazňuje bezpečnostní otázku, zajištění společných zájmů a vznik NATO jako reakci na Sovětskou hrozbu, liberálové zdůrazňují právě instituce a spolupráci mezi členy. Konstruktivisté vidí atlantismus spíše jako soubor společných idejí a sdílených hodnot (Hlaváček, 2009).

Pro jakési vymezení termínu „atlantismus“ musíme sáhnout hlouběji do historie, a to až k formování vzájemných vztahů USA a Evropy. Charles Kupchan definuje vývoj vztahu mezi Evropou a Spojenými státy prostřednictvím tří významných období, přičemž v každém z nich je tento vzájemný vztah trochu odlišný (shrnuje tabulka 5). První období, trvající od vyhlášení nezávislosti USA (1776) až do vzájemného sblížení na počátku dvacátého století (1905), je charakteristické pro své mocenské vyvažování (Kupchan, 2008: 111). Velká Británie, v té době ještě největší mocností světa, musí počítat s nástupem nového konkurenta. Po vyhlášení nezávislosti se Spojené státy velmi rychle etablují v mezinárodním systému a jejich vliv na západní hemisféře nezadržitelně roste, zatímco si Británie snaží udržet své koloniální državy. Jsou zde však ještě další hráči, a těmi jsou Francie a Španělsko. Všichni tyto aktéři se snaží v mezinárodním systému udržet rovnováhu tak, aby ani jeden z aktérů neměl převahu. Ačkoliv panuje mezi evropskými mocnostmi trvalá rivalita, i ony si nyní uvědomují, že Spojené státy se stávají další potencionální mocností. Zájmy těchto zemí, zejména pak USA a Velké Británie, jsou odlišné a často i protichůdné. I přes společné ideologické základy zde panuje napětí, Kupchan hovoří o vojenské rivalitě a snaze udržet rovnováhu silou (Kupchan, 2008: 112-114).

¹¹ Spekulativní zejména po rozšíření NATO o další evropské země.

Na počátku dvacátého století se začínají zájmy těchto mocností sblížovat. Je to období, kde bychom už mohli mluvit o tzv. *atlantickém řádu*. Na co neorealisté upozorňují při vzniku NATO, je právě společná hrozba. Ta je důvodem spolupráce mezi mocnostmi a snahou o zachování nějaké užší vazby. Na počátku dvacátého století se začíná geopolitické upořádání proměňovat, impérium Velké Británie je definitivně v úpadku (Johnson, 1998; Kennedy, 1996), Spojené státy získávají čím dál tím větší moc. Francie už dávno nedisponuje silou schopnou ovládat světové dění, stejně jako Španělsko nebo Portugalsko. Pokud bychom mohli v předchozí éře najít zárodky spolupráce mezi zeměmi na březích Atlantiku, zejména pak USA a Velké Británie, v tomto období se stává spolupráce poměrně naléhavou, a to z důvodu vyvážení nových hrozeb. Podle Kupchana i zde zájmy mocností mohou být odlišné, ale také konvergentní nebo mající společný cíl (Kupchan, 2008: 115). Vojenská rivalita se mění na mírovou koexistenci a mocnosti jsou schopny se postavit i takovým výzvám jako jsou obě světové války.

Pouto mezi zeměmi Atlantiku se upevňuje i s nástupem druhé světové války. Amerika si uvědomuje, že geopolitika se od devatenáctého století změnila natolik, že nemůže stát mimo centrum dění a spoléhat na to, že se všechny významné bitvy odehrají na území Evropy. Právě útok na Pearl Harbor zmiňuje Kupchan jako další mezník a začátek třetí éry v rámci vývoje Atlantického řádu, respektive vzájemných vztahů (Kupchan, 2008: 117). Pavel Hlaváček datuje vznik Atlantického řádu do 40. let 20. století s tím, že byl postaven na dvou nepsaných dohodách právě mezi Spojenými státy a zeměmi západní Evropy (Hlaváček, 2010: 13). Zejména v tomto období můžeme vidět úzkou spolupráci a sdílenou identitu mezi zeměmi na březích Atlantického oceánu. Neorealisté však nekladou důraz na společné kulturní dědictví, ale právě na výskyt hrozby, která přiměje tyto země spolupracovat a sjednotit své zájmy. Během druhé světové války jí je především Německo, za studené války pak Sovětský svaz. Logika vzájemné interakce se po skončení druhé světové války posouvá od společné hrozby po zajištění kolektivní bezpečnosti (Kupchan, 2008: 117). To je totiž mnohem výhodnější, než ad hoc spolupráce proti každé nově vyvstalé hrozbě.

Tabulka 5: Vývoj vzájemných vztahů a atlantického řádu mezi Evropou a USA (1776-2001)

	Způsob interakce	Zájmy	Identita	Charakter vztahů
1776-1905	Rovnováha sil	Oddělené a divergentní	Odporující	Vojenská rivalita
1905-1941	Rovnováha hrozeb	Oddělené ale kontinuálně konvergentní	Kompatibilní	Mírová koexistence
1941-2001	Společná bezpečnost	Společné	Sdílená	Aliance/bezpečnostní společenství

Zdroj: Kupchan, 2008: 112

Výsledkem snahy o zajištění kolektivní bezpečnosti a schopnosti čelit hrozbě bylo založení Severoatlantické aliance roku 1949. I když reálné dohody mezi vládami a jednotlivými politiky můžeme najít i o pár let dříve. Již před koncem druhé světové války roku 1941 pokládají britský premiér Winston Churchill a americký prezident Franklin D. Roosevelt reálné základy atlantického společenství, deklarované společným prohlášením¹². Právě s pojmem *atlantické společenství* se můžeme velmi často setkat. Jedná se o společnou historii, kulturu a náboženské přesvědčení Evropanů a obyvatel Severní Ameriky (Layne, 1987: 24). Walter Lippmann, hluboce přesvědčený o výjimečnosti vztahů mezi Severní Amerikou a (západní) Evropou pokládá právě Atlantickému společenství zásadní váhu (Lippmann, 1946). Vzájemná spolupráce přerostla v diskusi o bezpečnost, a to zejména členů společenství. Hlavním cílem atlantické unie¹³ se stalo udržení bezpečnosti a rovnováhy, nejprve v Evropě a poté i ve zbytku světa (Lebbink, 1996).

Po konci studené války však mizí hlavní předmět, kvůli kterému bylo NATO založeno. Navíc na velmi brzkém počátku jednadvacátého století můžeme mezi atlantickými zeměmi vidět zásadní neshody, zejména pak po útoku na Spojené státy a jejich unilaterální reakce. Je tedy možné, že bylo NATO založeno hlavně s cílem

¹² Vešlo ve známost jako Atlantická charta (Roosevelt, 1941).

¹³ U akademiků je tento termín s atlantickým společenstvím často zaměňován, institucionalizovanou podobu však dostává oficiálně až roku 1949 vznikem NATO.

ochránit právě USA a prosadit jejich zahraničně politické zájmy? Neorealisté na tuto otázku mají vlastní odpověď. Právě Kenneth Waltz vidí Severoatlantickou alianci¹⁴ jako krásný příklad toho, jak je silný stát, prostřednictvím mezinárodních institucí, schopen prosadit svoje cíle a zájmy (Waltz, 2000: 29). V rámci existence hrozby za studené války v podobě Sovětského svazu nebylo explicitně nutné obhajovat jednotlivé kroky. Nyní tu však hrozba není, NATO operuje nadále, ale zájmy zemí se rozcházejí. Jedním z důvodů může být americký vliv na fungování Severoatlantické aliance a tím pádem také na celý atlantický řád. I proto mnoho odborníků hovoří o krizi atlantismu (Layne, 2012a,b; Kofas, 2014; Waltz, 2000).

2.2.2 Tvorba aliancí

Vedle Waltzova tvrzení, že je NATO (neorealisty právě vnímáno jako atlantismus) projekcí americké moci, se nejprve musíme zaměřit celkově na chápání aliancí a organizací v očích neorealistů.

Základní realistický precedent totiž kooperaci a následně i vznik spolupracujících organizací nebere jako klíčový v mezinárodních vztazích. Pokud však dojde ke kolektivní dohodě nebo k vytvoření organizace, tak pouze v případě, že se zájmy států shodují a je tomu tak pouze dočasně. Trvání a fungování organizace závisí tedy čistě na trvání zájmu států. Jakmile se změní podmínky rozdělení moci a národní zájmy, mění se i spolupráce (Waisová, 2008: 113). Existence NATO, jako organizace závislé výhradně na vůli Spojených států, může být tudíž změnou mezinárodního uspořádání, a to nástupem multipolarity či čímkoliv jiným, může být ohrožena.

Neorealisté rozvíjejí fungování organizací a aliancí v závislosti na hegemonovi. V důsledku zajištění hegemoniální stability velmoc kooperuje s ostatními aktéry, avšak s cílem udržet si své primární postavení. Organizace a aliance, které vzniknou (většinou pak na její popud) jsou tak projekcí jejích životních zájmů. Tvorba aliance poskytuje efektivní a nízkorizikový prostředek

¹⁴ A rozšiřování členské základny to podle něj toto tvrzení ještě utvrzuje.

zvyšující výkon některého státu (často právě hegemonu), stejně tak jako zajištění jeho přežití a bezpečnosti prostřednictvím sdílení ekonomické a vojenské síly (Burton, 2012: 12).

Když se rozhlédneme i mimo neorealistické pole, Susan Strange se domnívá, že nadnárodní aktéři, za které můžeme považovat právě například mezinárodní organizace nebo aliance, jsou výrazně závislí na mimořádně silných státech. Svě tvrzení podkládá daty s přerozdělováním peněz v rámci rozvojových ekonomických institucí a vlivem dárců na poměr při rozdělování těchto financí. Státy využívají mezinárodních organizací i dalších nadnárodních aktérů, jako nástroje proukutečňování vlastních zájmů (Strange, 1997: 163-168).

Aliance také mohou vznikat v reakci na vnímané bezpečnostní dilema, které existuje v anarchickém prostředí. Vnímání a nepochopení záměrů jiných států přispívá k nejistotě, a pokud se státy rozhodnou, že mohou být ohroženy jiným státem, pokusí se proti němu společně sladit své zájmy. To má předejít vytvoření hegemonistického státu a zachovat rovnováhu moci v mezinárodním systému. Podle neorealisty Stephena Walta jsou aliance formální či neformální uskupení dvou anebo více suverénních států založené na základě bezpečnostní spolupráce (Walt, 1987: 1).

Vedle toho však státy, které nevidí v hegemonovi hrozbu nebo není pro ně výhodné jít proti němu, s ním mohou spolupracovat¹⁵ (Burton, 2012: 13-14). Právě tohle může být případ NATO. Zůstává sice pravdou, že jedním ze zásadních podnětů vytvoření spolupráce mezi členy Severoatlantické aliance byla sdílená identita (konstruktivistický pohled), a zřejmě hlavně proto Evropané neviděli v USA hrozbu. Zásadním důvodem vytvoření aliance však byl společný zájem postavit se sovětské hrozbě. Pro ohrožené evropské státy bylo snazší přiklonit se nejen k vítězi druhé světové války a evidentní mocnosti v té době, ale navíc k tomu, s kým sdílíme společné představy o dalším směřování.

¹⁵ Tzv. bandwagoning

Na druhé straně Američané měli velký zájem udržet si moc na evropském kontinentě i v celém mezinárodním systému, proto dali podnět k vytvoření aliance¹⁶. Neorealisté tvrdí, že Američané prostřednictvím NATO prosazují vlastní cíle. Je evidentní, že Spojené státy hrají v rámci této aliance dominantní roli, dokonce podle Stephena Walta nemají Evropané jinou možnost, bez americké dominance by aliance nemohla fungovat (Walt, 2005: 37). Po konci druhé světové války se Američané nehodlaly z Evropy stáhnout, studenoválečnické soupeření trvalo téměř po celou druhou polovinu dvacátého století a právě NATO sloužilo jako obrana proti americkému ideologickému soupeři - Sovětskému svazu. Po skončení studené války však vliv USA v Evropě nemizí. Naopak, můžeme zde vidět snahu Washingtonu o posílení svého vlivu a to rozšiřováním Severoatlantické aliance dále na východ Evropy. Navíc zůstávají Spojené státy ostražitě ke vzniku jakékoliv jiné alternativní obrané aliance v Evropě, jelikož by tak ztratily zásadní možnost zasahovat do evropského dění (Walt, 2005: 45-46).

Spojenectví Spojených států a evropských zemí zůstává i po studené válce na rovnocenné úrovni, de facto je zde však stále vidět zásadní americký vliv, a to zejména díky vojenské alianci NATO. Jako zásadní důvod, proč NATO nezaniklo i po zmizení hrozby, kvůli které bylo vytvořeno, je tedy zásadní americký zájem o tuto alianci.

2.3 Neorealistické predikce - atlantismus v krizi

Slovy mnohých akademiků se atlantická idea, respektive její realizovaná institucionální podoba, ocitá od svého vzniku¹⁷ permanentně v krizi (Hlaváček, 2010; Haglung, 1995). Hlavní argumentací neorealistů byl však očekávaný zánik NATO po skončení studené války. V tomto okamžiku totiž zmizel hlavní účel, za kterým bylo NATO, podle neorealistické teorie, vytvořeno, a tím je zánik hrozby. Navzdory těmto predikcím ale NATO funguje dál a neorealisté byli nuceni své závěry

¹⁶ Návrhy na institucionální zakotvení atlantických vztahů se objevují již za druhé světové války. NATO potom zakládá tzv. Washingtonská smlouva roku 1949 (natoaktual.cz, nedatováno).

¹⁷ Vezměme tady jako milník založení právě NATO (r. 1949).

přehodnotit. Jejich argumentace směřuje k tomu, že se nebyly naplněny předpoklady, které by vedly k ukončení fungování Severoatlantické aliance. Layne potvrzuje omyl neorealistů, a to hlavně z důvodu, že byla podceněna síla USA¹⁸ a přeceněna schopnost ostatních mocností USA vyvážit. Podle Christophera Layneho se zastánci Waltzovy teorie (o úpadku hegemonu) mýlili ze tří důvodů. Jako první zmiňuje nedocení „duality americké moci“ v unipolárním světě, to znamená, že druhořadé mocnosti čelí jak tlakům, které je nutí s hegemonem spolupracovat, tak i tlakům, aby jeho výsadní postavení vyvažovaly. Za druhé pak zmiňuje přecenění vyvažovatelů (Rusko, Čína, Německo a Japonsko¹⁹). Tito teoretici soupeři se totiž potýkají s vlastními vnitřními problémy, které omezují jejich schopnost vyvažovat Spojené státy. Za třetí neorealisté nepředpokládali, že vyvažování již existujícího hegemonu je mnohem obtížnější než vyvažovat stát, který se teprve o hegemonii pokouší (Layne, 2006: 10).

Jak ale situace vypadá dnes, po pětadvaceti letech od konce studené války atéměř po dalších deseti letech od této neorealistické revize? S faktickými důkazy mnoha autorů (Layne, 2012; Janaro, 2014; Kofas, 2014) o současném (a dále už nevyhnutelném) úpadku Spojených států se situace může začít měnit. Hegemonii nebude tak obtížné vyvážit, pokud hegemon sám svoji sílu ztrácí.

A jak je to s idejí atlantismu pokud její hlavní zastávce v současném mezinárodním systému ztrácí sílu? Existují zde tvrzení, že pokud NATO přežilo svůj účel, který na konci jednadvacátého století zmizel, je schopno fungovat bez hlavní hrozby i nadále²⁰. Institucionální proměna (Wallander, 2000) nebo nové výzvy přiměly NATO čelit i nadále výzvám v mezinárodní bezpečnosti. Stejně tak Spojené státy, hájící si svoji hegemoniální pozici a jednající skrze Severoatlantickou alianci.

¹⁸ Tady je právě patrné neorealistické stanovisko, že fungování NATO závisí nejen na existenci společné hrozby, ale zejména na Spojených státech.

¹⁹ Layne a neorealisté neuvažují o dalším státě schopným konkurovat USA po studené válce (Layne, 2006: 10).

²⁰ Zbigniew Brzezinski mluví o 3 velkých transformacích NATO, kterými muselo projít, aby se přizpůsobila "postudenoválčnickému" světu. Navíc zde vyvstaly další problémy, které NATO zaměstnaly v rámci fungování v nové éře, jako třeba Afgánsko-Pákistánský konflikt nebo rozšíření otázky kolektivní bezpečnosti (Brzezinski, 2009).

Neorealisté ale přichází v posledních letech s důkazy úpadku USA, zejména kvůli nastupujícímu multipolárnímu uspořádání mezinárodního systému. Může pokles americké moci znamenat oslabení, či dokonce zánik atlantické aliance, která se „drží nad vodou“ jen díky Spojeným státům?

2.4 USA v úpadku

Již na počátku dvacátého století se objevily spekulace, že Spojené státy americké nemohou být v novém uspořádání mezinárodního systému brány jako zanedbatelný aktér. Jejich výsadní postavení se pak ještě upevnilo během druhé světové války a bipolárního konfliktu. Po skončení studené války, ze které vyšly Spojené státy vítězně, zde nastává otázka, jak dlouho a do jaké míry můžeme mluvit o hegemonii této země. Již v devadesátých letech neorealista Stephen Walt predikoval konec amerického prvenství. Proti němu stál například neokonzervativce Charles Krauthammer, který byl přesvědčen o tom, že Spojené státy jsou na vrcholu své moci a definoval mezinárodní systém jako unipolární (ve svém článku *Unipolar moment*) V jednom ze svých děl také definoval sféry, ve kterých by měl mít hegemon absolutní náskok před ostatními²¹ (Krauthammer, 1990/91). Neorealista Kenneth Waltz definoval silné postavení státu díky kombinaci více aspektů: počet obyvatelstva, velikost území, bohatost zdrojů, ekonomické schopnosti, vojenská síla, politická stabilita a schopnosti (Waltz, 1979: 131). Právě Spojené státy na vrcholu své moci²² tato kritéria splňovaly. Neorealisté v čele s Kennethem Waltzem však přišli s argumentem, že unipolarita je pouze nestabilním obdobím přechodu, ve kterém polární velmoc buď uspěje při vybudování světového impéria nebo federace, anebo propukne silné úsilí o vyvažování ze strany ostatních států k obnovení systémové rovnováhy (Buzan, 2004: 37). Úpadek Spojených států byl tudíž predikován již před koncem studené války (Mearsheimer, 1990; Layne, 1987; Waltz, 1979).

²¹ Ekonomická, vědeckotechnologická, vojenská a geografická převaha.

²² U neorealistů je tvrzení, že Spojené státy byly na vrcholu své moci právě na přelomu osmdesátých a devadesátých let, tak jak to tvrdil například Charles Krauthammer, chybné. Vrchol americké moci vidí již mnohem dříve, v devadesátých letech už byl hegemon ve svém úpadku.

Na počátku jednadvacátého století však byli nuceni uznat, že podmínky, které měly vést k úpadku hegemonu, byly chybně interpretovány. Stávající nadvláda jednoho aktéra vedla některé z neorealistů k myšlence tzv. hegemoniální stability²³ samotné Waltzovy reinterpretace otázky dominantního postavení jednoho aktéra. Stejně tak ale udává, že i když se hegemon chová umírněně²⁴ a shovívavě, slabší státy se stále obávají jejího chování v budoucnu (Waltz, 2000: 27-28).

V posledních letech můžeme mezi akademiky, a to nejen mezi stoupenci neorealismu, vidět náznaky snahy dokázat přicházející úpadek Spojených států (Layne, 2012; Kofas, 2014; Janaro, 2014 nebo Cohen-Tanugi, 2008). Právě Christopher Layne trvá na tom, že éra Spojených států, spolu s jejich odkazem, který je definován jako *Pax Americanna*²⁵, je u konce (Layne, 2010 a 2012a,b). Důkazy o úpadku USA bychom podle autorů této teze, zejména pak podle neorealistů, mohli hledat hned v několika oblastech. První je samotný konec bipolárního konfliktu. Ačkoliv se po konci studené války mohly zdát USA na vrcholu, konec tohoto konfliktu měl zásadní důsledky na jejich samotné postavení. V rámci atlantické spolupráce a fungování NATO, měli totiž Američané za studené války zdůvodnění svého zásadního vlivu v Evropě. Prostřednictvím deklarované hrozby si totiž hlavně upevňovaly svůj vliv a hlídaly si své zájmy (Layne, 2003). Po zmizení společné hrozby se však i mezi spojenci začaly objevovat významné neshody. Evropská unie se nechtěla spoléhat dál jen na americký vliv a začala si budovat svoji cestu. Mezi EU a USA nastala nejedna krize oznamující klesající vliv USA v Evropě. Evropané už neviděli Američany tak idealisticky, jelikož jim zmizela hlavní hrozba. To předznamenalo nejen úpadek americké moci, ale také problémy v atlantickém řádu (Cohen-Tanugi, 2008: 29).

²³ Viz výše.

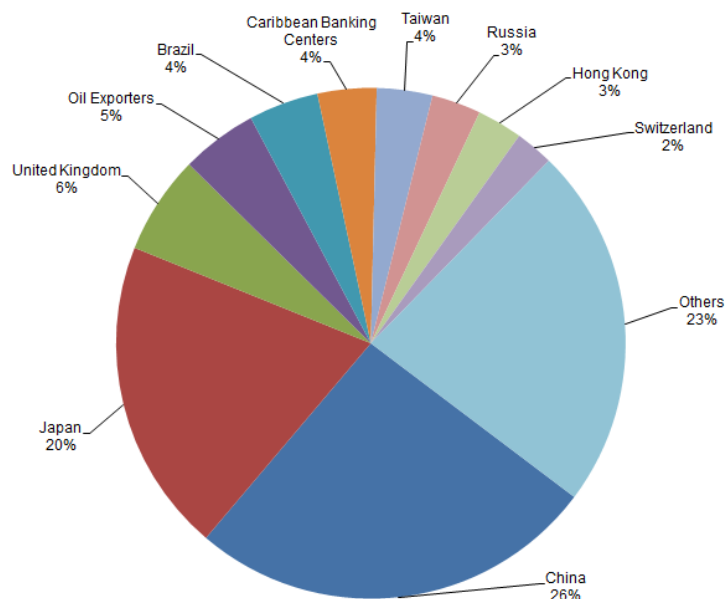
²⁴ Tady argumentoval například W. Wohlforth, který nevidí v hegemonii USA problém. V jeho textu *The Stability of Unipolar World* zmiňuje, že vyvažování hegemonu je poměrně obtížné. Stejně tak hegemon ale může být vnímán ostatními aktéry pozitivně (Wohlforth, 1999).

²⁵ Často porovnáván s *pax britannica* nebo *pax romana*. Kennedy ve své práci *Vzestup a pád velmocí* definuje dokonce průběh existování impéria jako takového, jeho pravdivost pak potvrzuje na již zmíněných paktech a v současné době i on se přiklání k názoru, že stejně tak jako byl nevyhnutelný pád impéria římského či britského, můžeme očekávat pád Spojených států amerických a jejich sféry moci (Kennedy, 1996).

Mnoho autorů mluví také o tzv. *imperiálním přepětí* (Janaro, 2014). USA ve snaze posílit svůj vliv na mnoha místech ve světě přecenily své síly, a dopad se odrazil mimo jiné i v problémech domácí politiky. Náklady na vedení válek a válečných misí, zejména v Iráku a Afghánistánu, se vyšplhaly do značných výšin. Samotný stav ekonomiky může vést i k problémům devalvace dolaru, jedné z amerických jistot, díky které si Američané udržují zásadní vliv ve světové ekonomice. Jeff Janaro kromě finančního vyčerpání hegemonu zmiňuje i vyčerpání lidských a dalších zdrojů (Janaro, 2014). Pro vedení válek či udržování míru ve světě je potřeba neustále vyšších čísel lidských kapacit a v souvislosti s budoucími predikcemi ohledně demografického vývoje ve Spojených státech, by se tento problém mohl v blízké době stát také jedním ze zásadních (Cohen-Tanugi, 2008: 28 a 48). I Christopher Layne ve své práci z roku 2012 zmiňuje eventuality fiskálních problémů v domácí politice, které mohou mít dopad na celkovou moc hegemonu (Layne, 2012). Kromě Iráku a Afghánistánu zde jako zásadní milník vidí ekonomickou krizi z roku 2007, která ukázala problémy americké ekonomiky. Podle slov Charlese Krauthammera musí být hegemon silný ve všech sférách (které definoval) a jednou z nich je právě ekonomika. I Kenneth Waltz vidí ekonomickou sílu jako jednu ze základních predispozic pro hegemonii. USA v současné době podle Christophera Layneho v této sféře čelí hned dvěma problémům. Prvním z nich je nárůst národního dluhu²⁶ (graf 1 nám ukazuje, že právě Čína je největším věřitelem USA) a tím druhým již výše zmíněná obava o pozici dolaru (Layne, 2012a, b: 207-212).

²⁶ Velký problém spatřuje i v tom, že největším věřitelem USA je Čína (Layne, 2012b: 207-2012).

Graf 1: Vlastnění amerického vládního dluhu zahraničními věřiteli (2011)

Zdroj: U.S. Department of the Treasury, March 15 (justfacts.com, 2011)

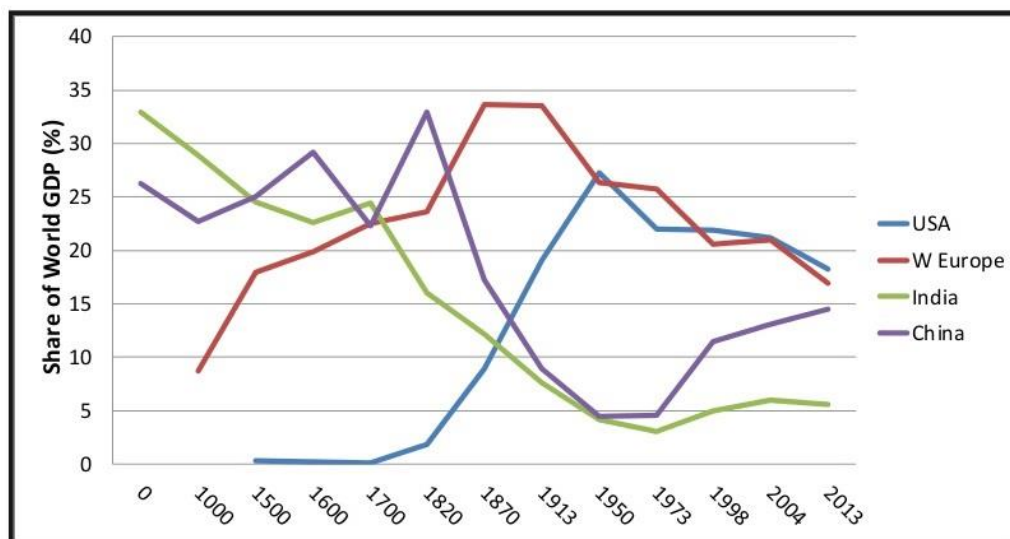
Zásadním faktorem pro naši práci, ukazujícím úpadek Spojených států, je nástup nových mocností. Mezi aktéry, kteří by mohly uspišit nástup multipolarity, bychom mohli počítat zejména Čínu, potažmo Indii nebo Rusko (Layne, 2012b; Hoder, 2009: 55). Mnozí autoři zmiňují ještě další aktéry (zejména z řad tzv. emerging powers), můžeme se zde také setkat s možností vyvažování ze strany EU²⁷.

Zásadním aktérem, který začíná narušovat unipolární světové uspořádání je ze strany neorealistů Čína. John Kofas zde dokonce mluví o ekonomické tranzici americky-dominujícího světového systému k asijsky-dominujícímu (Kofas, 2014). Amerika podle jeho slov zůstává stále vojenským hegemonem, v ekonomické sféře již však byla (nebo v nejbližší době bude) předstižena Čínou. Zásadní zlom v tomto vývoji znamenal rok 2007 a finanční krize (Cohen-Tanugi, 2008: 47). Fakta v tomto případě mluví jasně, již v roce 2010 nahradila Čína Spojené státy ve světovém prvenství manufakturní výroby. Můžeme se přesvědčit i v rámci růstu

²⁷ Tady ale existují mnohé spory. EU sice jedná v mezinárodním systému jako jeden aktér, není však jedním státem a mohou se zde vyskytnout vnitřní neshody ohledně zahraniční politiky (Hoder, 2009: 57). Navíc je většina členů Evropské unie součástí Severoatlantické aliance, kde jsou USA členem.

podílu na světovém HDP, které nám ukazuje graf 2, rozložení světového HDP z roku 2014 je znázorněno v grafu 3.

Graf 2: Vývoj růstu HDP USA, Číny, Indie a Západní Evropy

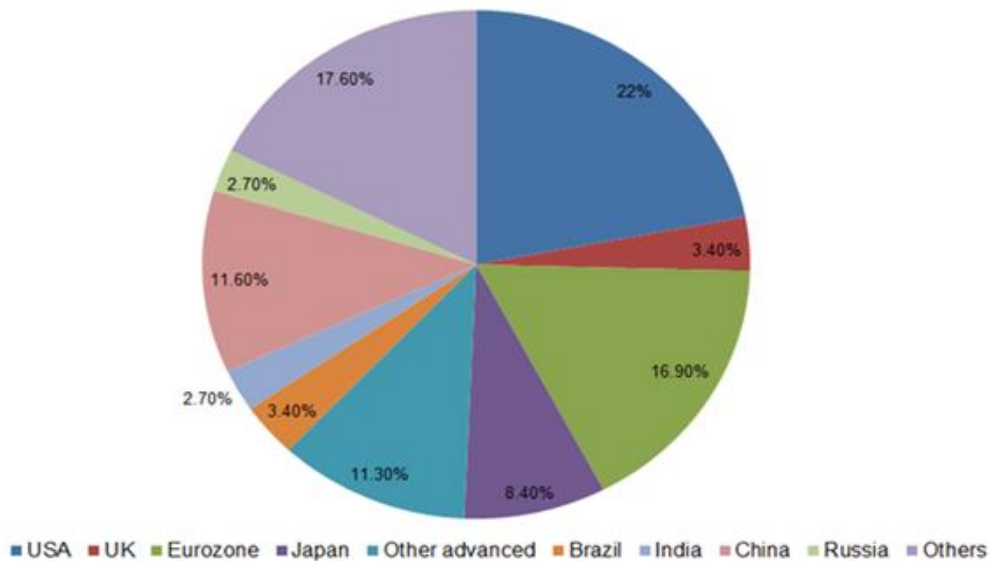

Zdroj: Světová banka (slideshare.net, 2013)

Cohen-Tanugi ve své práci udává i jiné konkrétní oblasti, ve kterých Čína začíná mít nad USA převahu. Ačkoliv jsou Spojené státy stále „mekkou“ vzdělanosti a rozvoje moderních technologií, i výroba informačních technologií nebo elektroniky se přesouvá s vyšším podílem na východ. Státy jako Indie a Čína se mohou navíc pochlubit větší základnou lidského kapitálu. Zatímco USA čelí zásadní imigraci, země v Asii se populačně stále rozrůstají (Cohen-Tanugi, 2008: 44-47).

Stejně jako John Kofas mluví i Christopher Layne o čínské hrozbě z toho důvodu, že její růst je pozvolný, a tím pádem stabilní a nevyhnutelný (Kofas, 2014: 3 a Layne, 2012b: 6). Ten se však obává toho, že Čína ekonomickou dominancí chce nejen vytlačit Spojené státy z východní Asie, kterou si od druhé světové války definovaly jako svoji sféru vlivu, ale i růstem ekonomiky „dohnat“ Spojené státy ve vojenské stránce (Layne, 2012: 205; Mearsheimer, 2014c). Při větší ekonomické síle může totiž investovat do rozvoje vojenské sféry a nejen vyrovnat moc ve východní Asii, ale zasahovat i do dění v celém světě.

Size of economies as a share of world GDP (as on March 31, 2014)

Zdroj: MMF (finance.yahoo.com, 2014)

Právě tyto hodnoty mluví o slabosti aktéra vedoucí k jeho úpadku. Spolu s úpadkem Spojených států klesá i vliv celého atlantického řádu a sféra moci se ze Západu přesunuje na Východ. Spolu s přesunem této moci a právě s úpadkem Spojených států můžeme očekávat i postupné slábnutí, ne-li konec atlantického řádu.

2.5 Závěr

Neorealismus je jedním z myšlenkových směrů, který dokáže reagovat na proměnu mezinárodního systému. Neorealisté operují s mnoha pojmy, s jejichž pomocí jsou schopni reflektovat mezinárodní politiku. Mezi ty nejvýznamnější, použité v naší práci je hlavně Waltzova *teorie rovnováhy moci*, dále pak *teorie hegemoniální stability* i obecné chápání konceptu moci a bezpečnosti v mezinárodních vztazích.

Důležitý je i pohled neorealistů na spolupráci, jelikož na rozdíl od realistů její existenci připouštějí. Teorie aliancí je podkladem pro to, jak neorealisté obecně chápou atlantickou spolupráci. První kapitola představuje také, od jaké doby můžeme o atlantismu hovořit a jak jej chápou neorealisté. Podle neorealistů je projevem

atlantické spolupráce Severoatlantická aliance. Tu však vnímají zejména jako nástroj Spojených států hájit si své zájmy.

Neorealisté však již v devadesátých letech predikovaly zánik NATO z důvodu zmizení hlavního účelu, ke kterému bylo založeno - zániku společné hrozby. Tato teorie však neorealistům nevyšla, ačkoliv myšlenka nezmizela úplně, pouze byla „o pár let posunuta“. V současné době můžeme mluvit opět o atlantické krizi. Není to však z důvodu absence zásadní hrozby, ale úpadkem Spojených států, díky kterému Atlantická aliance dosud nezanikla. Spojené státy však čelí ztrátě svého velmocenského postavení zejména kvůli výraznému vzestupu ostatních mocností. Důsledkem toho je pokles zájmu o evropské partnerství a stejně tak o Atlantickou alianci.

3 Atlantismus v úpadku

V první části naší práce jsme se seznámili se základními pojmy, se kterými neorealisté operují, a které jsou nezbytné pro naši následnou analýzu současného stavu atlantických vztahů. Ve druhé kapitole nejprve čtenáře stručně seznámíme s podstatou atlantické roztržky a velmi stručným historickým průnikem v oblasti atlantických krizí. Mnozí autoři vidí problémy mezi členskými zeměmi Severoatlantické aliance již od jejího založení. Někteří z neorealistů v tomto jemném soupeření mezi členy vidí mocenské důvody (Mearsheimer, 1990). Po velmi stručném historickém nástinu se tato kapitola právě zaměří zejména na podstatu a projevy krize atlantismu. Krizi můžeme vidět podle neorealistů v rozchodu (mocenských) zájmů členských zemí Severoatlantické aliance. První část se pokusí nastínit, jaká je vlastně pozice Spojených států amerických v organizaci NATO a jak USA, jak tvrdí neorealisté, prosazují skrze tuto organizace zejména své zájmy. Spojené státy však v současné době vidí své vitální zájmy jinde, čímž právě trpí fungování Severoatlantické aliance.

Druhou částí je analýza politik a postojů zemí na opačném konci Atlantiku. Nejprve je analyzována pozice a zahraniční politika USA jako hlavního aktéra v atlantických vztazích, poté se práce zaměřuje na analýzu evropských členů NATO a jejich zájmů. Po zániku společné hrozby Evropa nevidí důvod pro intenzivní zasahování USA na jejím území, snaží se emancipovat, zaměřuje se více na svoji integraci, dokonce pomýšlí na vybudování vlastních bezpečnostních struktur. Je právě toto jedním ze zlomů v historii atlantické spolupráce?

Třetí část této kapitoly se pak věnuje konkrétním případům, ve kterých se mezi členskými zeměmi NATO začínají objevovat neshody a tendence k nekolektivnímu jednání. Nejvýznamnějším milníkem je zde bezpochyby útok na Spojené státy, jsou zde ale i další příklady, jako mise v Libyi nebo mezinárodní terorismus. Rozdílné zájmy členských zemí a jejich neschopnost spolupracovat dokazují existenci atlantické krize.

Právě v této části má práce čtenáři jasně ukázat, že neorealistická tvrzení o vlivu USA v NATO a klesajícímu zájmu Spojených států o Evropu vede k upadání atlantické ideologie, což se projevuje zejména rozcházejícími zájmy členských zemí NATO. Rozdílné pohledy USA a EU na mezinárodní politiku zmiňoval i Robert Kagan ve svém článku *Power and Weakness*, přičemž jako vysvětlení pro tyto rozporné pohledy viděl v rozdílné úrovni vojenské síly Spojených států a Evropy (Kagan, 2002). I pro neorealisty tady hraje zásadní roli rozdílnost ve vojenských kapacitách mezi USA a evropskými zeměmi. Podle Wallace je pro Evropany přílišné zaměření USA na vojenské aspekty mezinárodní politiky nejvíce patrné tendencí Washingtonu upřednostňovat NATO v rámci transatlantických vztahů a zároveň podceňovat důležitost EU a její příspěvek k evropskému řádu a prosperitě v širším smyslu (Wallace, 2002: 157). Právě pohled na důležitost jednotlivých aspektů moci se tak stává jedním ze základních zdrojů konfliktu mezi USA a Evropou (Hoder, 2009: 96).

3.1 Atlantické krize

Ve své práci *Back to the future* předpovídal John Mearsheimer po konci studené války rozpuštění NATO a konec atlantické spolupráce (Mearsheimer, 1990). Ale mnoho akademiků spojuje atlantickou krizi s vývojem euro-amerických vztahů již od založení NATO (Layne, 2003). Publikace Pavla Hlaváčka nám poměrně výstižně shrnuje veškeré závažnější spory mezi zeměmi atlantické oblasti a přidává vlastní tabulku s intenzitou hloubky každého konfliktu. Mezi ty zásadní považuje roztržku ohledně německé otázky, Suezskou krizi, francouzskou snahu o emancipaci v čele s prezidentem Charlesem de Gaullem, Jomkipurskou válku, debatu ohledně rozmístování raket středního doletu, konflikt na Balkánském poloostrově a samozřejmě pak i válku v Iráku (Hlaváček, 2010).

Cílem této kapitoly není podrobně procházet tyto krize ani předkládat čtenáři vyjádření neorealistů k těmto krizím. Úvod této kapitoly je spíše snahou poukázat na možnou existující krizi atlantismu již před koncem studené války. Signifikantní pro výše zmíněné krize je totiž to, že se projevují zejména odlišnými postoji

členských zemí NATO na daný konflikt. Naše práce ukazuje tyto rozpory až po konci studené války, zejména pak v jednadvacátém století, a to zejména jako důsledek výše zmíněných neorealistických tvrzení.

3.2 Americká politika

Jak je zmíněno v první kapitole, podle neorealistů, ale i mnoha jiných akademiků, se Spojené státy postupně dostávají do fáze úpadku, nebo se v něm již nacházejí. Jak jsme si vysvětlili výše, není to však z důvodu poklesu moci USA, ale spíše nástupu dalších významných aktérů v mezinárodním systému. Neorealisté vidí tento proces jako přirozený. Stejně jako Kenneth Waltz vidí větší stabilitu v multipolaritě či ještě lépe bipolaritě, Stephen Walt zastává názor, že ostatní státy se snaží hegemonu v mezinárodním systému vyvážit. Přílišná koncentrace moci v rukou jednoho aktéra vede ostatní aktéry k nutnosti jednat (Walt, 2005: 14).

Zatímco Evropa není pro Spojené státy významnou hrozbou, jakožto atlantický spojenec, pro USA nebezpečná koncentrace moci se nově v posledních letech objevuje v asijsko-pacifické oblasti. Spojené státy si tohle velmi dobře uvědomují a jejich pozornost se přesouvá od stabilní Evropy do Asie.

Toto zaměření definuje i novou americkou zahraniční politiku. Podle slov bývalé ministryně zahraničních věcí USA bude jedním z nejdůležitějších úkolů americké státnosti v příštím desetiletí zvýšení spolupráce v asijsko-pacifickém regionu, a to jak ve sféře diplomatické a ekonomické, tak také zejména strategické nebo bezpečnostní (Clinton, 2011). Strategií není potencionálního rivala zneškodnit či oslabit, to by mohlo mít vzhledem k vzájemné interdependenci i negativní dopad na samotné Spojené státy. Jak již bylo zmíněno v první kapitole, Čína je největším zahraničním věřitelem amerického dluhu (viz graf 1 v první kapitole MMF, 2014; Layne, 2012b: 209). Stejně tak jsou si ale vláda Spojených států a vlády asijských zemí (Japonsko, Jižní Korea, Čína apod.) vědomi úzkého ekonomického propojení. Hospodářství Spojených států závisí a bude záviset na vývozu a schopnosti amerických firem proniknout do obrovské a stále rostoucí spotřebitelské základny

v Asii (Clinton, 2011). V Asii se nachází šest z deseti nejrychleji rostoucích hlavních exportních trhů Spojených států, stejně tak jako je americký export směřován do této oblasti, a to přibližně z 60 % (csis.org, 2012).

Cílem je udržet rozvoj těchto potencionálních mocností²⁸ pod kontrolou, to právě přes přítomnost v asijsko-pacifickém regionu. Naopak podpořením nastupující mocnosti můžeme omezit její ambice směřující k soupeření se stávajícím hegemonem a uvědoměním si, že spolupráce je mnohem výhodnější. Právě podpora, ať už v oblasti technologií nebo ekonomického růstu²⁹, je součástí širšího úsilí Američanů s cílem zajistit komplexnější přístup k trhům v regionu (Clinton, 2011).

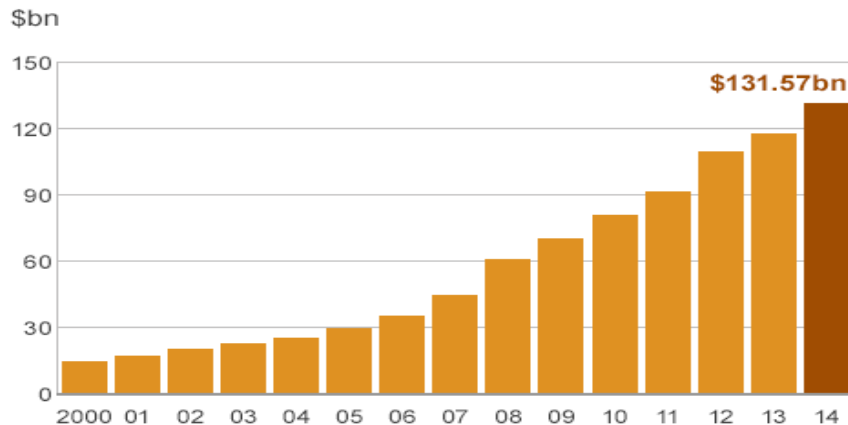
Neorealisté nevidí jako zásadní problém ekonomický vzestup Číny, i když ten bezpochyby také výrazně ovlivní americkou hegemoniální pozici. Problémem se stává otázka bezpečnosti a distribuce vojenské moci. Jak již bylo zmíněno výše, jednou z teorií čínského růstu není pouhá snaha „předběhnout“ Spojené státy v ekonomické sféře, ale zejména získat dostatečné množství prostředků, s kterými by mohla Čína investovat do vojenského průmyslu a zbrojení a vyrovnat tak americkou vojenskou dominanci (Layne, 2012b: 205; Mearsheimer, 2014c). Už teď je Čína ochotna investovat do vojenských výdajů více než dvakrát tolik než tomu bylo před šesti lety (viz graf 4). Její výdaje na obranu podle agentury dosáhnou úrovně Spojených států během 15-20 let (viz graf 5). Právě tady můžeme vidět nespokojenost ostatních států s americkou dominancí a snahou na to odpovědět v podobě vyvážení jejich moci v jednom nebo více sférách (Walt, 2005: 16-17).

²⁸ Vedle Číny uvádí Christopher Layne třeba také Indii, Hillary Clintonová pak například Indonésii (jakožto nejlidnatější muslimský stát světa) (Layne, 2012b: 20; Clinton, 2011).

²⁹ USA spolupracuje například v rámci studijních výměnných pobytů, kde podle bývalé ministryně zahraničí přijíždí ročně do Spojených států kolem 350 000 studentů. Souvisí to i s americkou strategií šíření vlastních hodnot a způsobu myšlení jako součástí zahraniční politiky. Stejně tak jako v sociální sféře se Spojené státy zaměřily na ekonomickou oblast. Spojené státy a Čína musí spolupracovat, aby zajistily silný, udržitelný a vyvážený budoucí globální růst. V důsledku globální finanční krize Spojené státy a Čína efektivně spolupracovaly a také díky uskupení G-20 pomohly vytáhnout globální ekonomiku zpět z propasti. Americké firmy chtějí rovné příležitosti pro vývoz na čínské rostoucí trhy, které mohou být i mimo jiné na druhou stranu důležitým zdrojem pracovních míst ve Spojených státech (Clinton, 2011).

Graf 5: Čínské vojenské výdaje v letech 2000-2014

China's military spending, 2000-2014

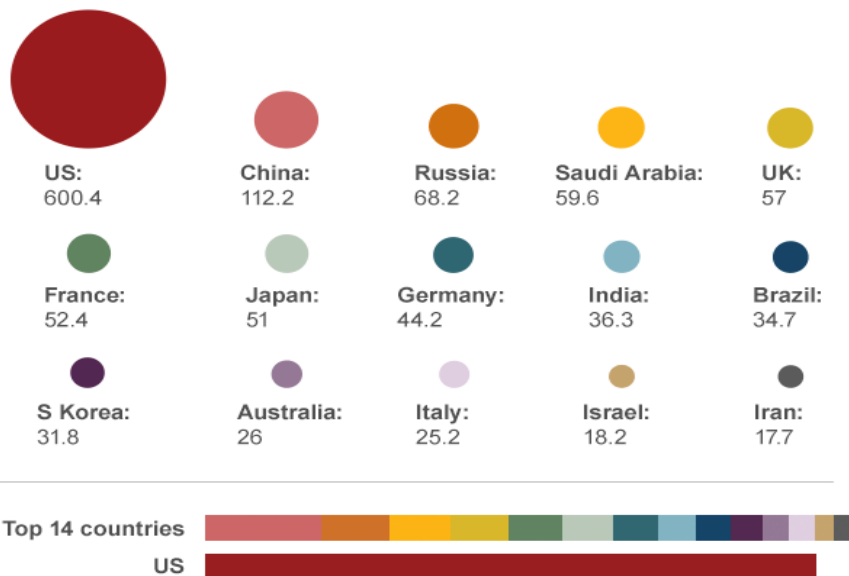
Analysts say total military spend may be significantly higher

Source: Chinese government/Reuters

Zdroj: Reuters (bbc.com, 2014a)

Graf 4: Země s nejvyššími rozpočty na obranu a jejich porovnání s USA (2013)

Top 15 defence budgets 2013 (US\$bn)

Source: IISS

Zdroj: IISS (bbc.com, 2014b)

Podle vyjádření amerického prezidenta Baracka Obamy se právě Čína může stát jedním z aktérů schopných vyvážit americkou vojenskou sílu, kde podle jeho vyjádření je nutné se na oblast asijsko-pacifického regionu neprodleně zaměřit. Jedním z hlavních zahraničně-politických ambicí Obamovy administrativy bylo

přesunout část amerických strategických akcí z oblasti Blízkého východu do asijsko-pacifické oblasti (Wyne, 2014). Kromě toho, že tento region slouží jako hlavní motor globálního ekonomického růstu, je také domovem pěti zemí z patnácti s největšími investicemi do obrany (Čína, Japonsko, Indie, Jižní Korea a Austrálie), z nichž Čína se pomalu stává konkurentem Spojených států (graf 5). Asie, s více než polovinou světové populace, s největší demokracií na světě (Indie), s druhými a třetími největšími světovými ekonomikami (Čína a Japonsko), nejlidnatější muslimskou zemí (Indonésie) nebo se sedmi z deseti zemí s největšími armádami na světě (Wyne, 2014), se stává v rámci udržení vlastní světové hegemonie a zabránění nástupu multilateralismu americkým centrálním zájmem.

Můžeme zde stručně zmínit i spekulace o tom, zda by NATO mohlo být rozšířeno i mimo Evropu³⁰, čímž by si Američané upevnili svoji pozici v bezpečnostní sféře i jinde. Takovouto diskusi můžeme vnímat třeba v článku od Jamese Goldgeiera a Iva Daadlera *Global NATO*, kde se autor zmiňuje o snaze Američanů vytvořit stabilní prostředí, tak jak se jim to povedlo díky NATO v Evropě, i v jiné části světa (Daadler - Goldgeier, 2006). Neorealisté by bezpochyby argumentovali však tím, že zde chybí zásadní hrozba, jakožto důvod pro vytvoření nějaké aliance. Navíc je evidentní, že na rozdíl od Evropy, kde je aliance založená na multilaterálním přístupu, vztah Spojených států a zemí v asijsko-pacifickém regionu je postaven spíše na bilaterální spolupráci.

3.3 Evropská emancipace

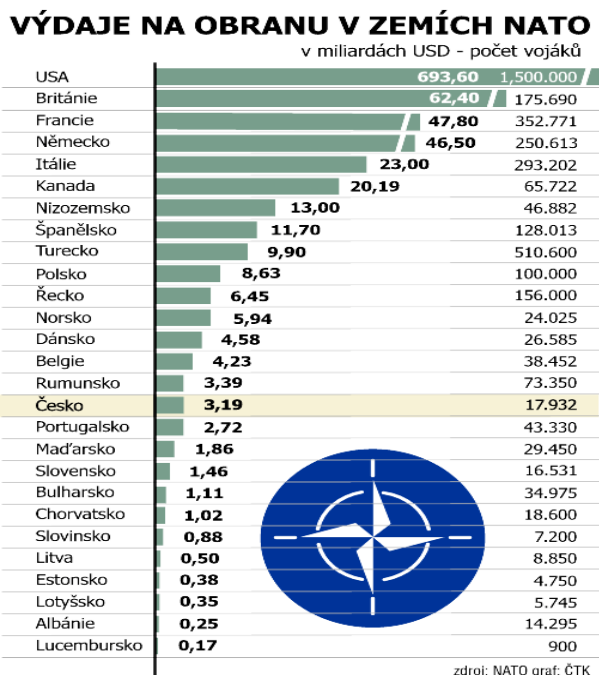
Nyní jsme si ukázali zjevný odklon zájmu Spojených států od Evropy. I přesto, že je Evropa podle oficiálních argumentů zástupců americké zahraniční politiky vnímána jako zásadní region amerických zájmů (Clinton, 2011; Wyne, 2014), je evidentní, že americká pozornost je obrácena jinam. USA totiž postupně

³⁰ Tady je další důkaz toho, že NATO je zejména projekcí amerických zájmů. Původním zájmem byl "souboj o Evropu" za studené války. Po konci studené války aliance NATO začala zasahovat i v jiných regionech (Irák, Afghánistán, Pákistán) (nato.int). Nyní má americká vláda díky posunu moci zájmy v Asii, proto se objevují spekulace o rozšíření či založení bezpečnostní a obranné aliance operující v Asii pod výrazným vedením USA.

ztrácí dominantní postavení ve světě a přesunem svého zájmu do asijsko-pacifického regionu se snaží tento úpadek zvrátit.

Christopher Layne se domnívá, že aktuální krize atlantismu souvisí právě s americkou hegemonií (Layne, 2003). Neorealistické tvrzení, že Američané prostřednictvím NATO prosazují vlastní cíle tvrdil už Kenneth Waltz neb Stephen Walt (Walt, 2005: 37). Americké dominantní postavení v této organizaci potvrzují i například členské příspěvky jednotlivých států (viz graf 6). V současné době se však Spojené státy obávají predikovaného úpadku, respektive nástupu jiné mocnosti, proto se jejich zájem od Evropy odvrací. Evropa byla díky zásahu spojenců osvobozena od komunistické ideologie a těší se veliké politické i ekonomické síle. Americký vliv pomohl v západní Evropě nejen obnovit a stabilizovat instituce, ale také s důrazem na liberální demokracii podpořil tradici liberálního obchodování. Evropa se stala stabilním a legitimním aktérem v mezinárodním systému. Spojené státy za to vše získaly legitimitu svého jednání a upevnily si tak svoji pozici ve světě (Cohen-Tanugi, 2008: 30-31).

Graf 6: Výdaje na obranu zemí NATO

Zdroj: NATO (ceskenoviny.cz, 2010)

NATO v plném rozsahu splnilo svůj úkol. Po konci studené války ale mizí jeho hlavní cíl a před členy atlantického společenství stojí významná otázka, zda pokračovat v obranné alianci i bez předem definovaného nepřítele, alianci transformovat, nebo prostě čekat na její zánik. I někdejší bývalý prezident Evropské komise přiznal ve svém projevu, že atlantické vztahy nejsou a nemohou být brány stejně jako za studené války. Ono specifické partnerství nadále trvá, ale jeho podstata se mění (Barroso, 2010). Právě v této době kladli neorealisté velký důraz na malou pravděpodobnost dalšího fungování NATO. Během devadesátých let se však v Evropě naskytlo několik příležitostí, kde byl zásah NATO téměř vítaným. Při konfliktu v Bosně a Hercegovině NATO zajišťovalo například bezletovou zónu nebo pomohlo k dosažení Daytonské mírové dohody (1995). I v Kosovu NATO pomáhalo zejména v leteckých operacích (nato.int, nedatováno).

Americké zájmy se ale zejména po útoku na WTC začaly obracet směrem od Evropy. Ta pro USA není hrozbou, jejich zájmy jsou tam zajištěné a pojištěné členstvím v Atlantické alianci. NATO, navzdory predikcím, fungovalo dál a navíc začalo operovat i mimo Evropu. Irák, Afghánistán, pirátství v Africkém rohu či obecně mezinárodní terorismus (nato.int, nedatováno) byl definován jako hrozba pro všechny členy aliance. A právě tady se začínají objevovat první rozpory mezi členskými zeměmi. Sledují USA vlastní zájmy a snaží se k tomu využít Severoatlantickou alianci? Je pro Evropu mise v Iráku opravdu tak stěžejní jako pro Spojené státy? Unilateralistické jednání Bushovy administrativy vyvolalo v Evropě silné vlny nevole. Jak je to pak s evropskými členy aliance? Již několikrát se zde objevila vlna kritiky ohledně členských příspěvků evropských států. Ani po několika jednáních se situace nezměnila (Fallon, 2012). Tento problém však není stěžejní jen pro NATO, je také jedním z uváděných důvodů, proč se zatím neuskutečnil plán Evropské unie o Společné obranné a bezpečnostní politice. Podle neorealistů je investice do bezpečnosti státu vitálním zájmem. Spousta akademiků, stejně jako vlády zemí západní Evropy (Francie) se na věc dívá mnohem pragmatičtěji. Ačkoliv by kolektivní obrana nezávislá na Spojených státech byla

vítanou změnou, členství ve fungující alianci je poněkud výhodnější, alespoň zatím (Falk, 2015). Evropa nicméně směřuje čím dál k větší emancipaci.

3.3.1 Soft Balancing

Neorealisté svoji mylnou predikci z počátku devadesátých let uznali, v současné době však zdůrazňují, že konec unipolarity je nevyhnutelný. Je totiž přirozené, že výrazně silnější stát bude vyvažován slabšími mocnostmi, aby se zachovala rovnováha, a to platí i v případě Spojených států (Waltz, 2000; Walt, 2000). Teorie rovnováhy moci podle Stephena Walta je jedním z argumentů neorealistů podporujících tvrzení o úpadku USA.

Myšlenka o vyvažování současného hegemonu však už není jenom teorií, úpadek Spojených států můžeme dnes fakticky pozorovat (viz výše), stejně tak jako rozchod zájmů mezi členy Atlantického řádu. Právě v souvislosti s rovnováhou moci³¹ zde můžeme vidět evidentní rozpory mezi zájmy jednotlivých členů Severoatlantické aliance. Ačkoliv NATO jako instituce stále funguje, ztrácí však svoji hlavní podstatu, jeho členové se postupně začínají ubírat vlastní cestou a smysl sounáležitosti, stejně tak jako společný zájem, mizí (Kupchan, 2008:123).

Nejen Čína nebo ostatní asijské státy se mohou stát významnou výzvou pro Spojené státy. Ačkoliv je většina evropských států spojena s USA atlantickým partnerstvím, nevylučuje to tu možnost, že i Evropa sama o sobě se snaží americkou moc snížit. V závislosti na silném vlivu Spojených států v Evropě v posledních minimálně 70 letech je to z pohledu některých evropských velmocí (například Francie) dokonce zásadní, a to nejen pro další úspěšný rozvoj evropské integrace.

Evropa se Spojenými státy i přes to úzce spolupracuje a nedá se říci, že by jim konkurovala například ve vojenské oblasti. I proto většina Evropanů stále spoléhá

³¹ Případně s tzv. rovnováhou hrozeb, tzn. že když se nebezpečí ze strany silných států zdá obzvláště jasné a bezprostřední, slabší státy pravděpodobně zvýší své vlastní vojenské schopnosti, vytvoří aliance, vyvinou společné vojenské plány se svými partnery nebo dokonce zahájí válku za účelem vychýlení rovnováhy moci ve svůj prospěch (Walt, 2000: 7).

na americké kapacity. V oblasti ekonomiky se ale Evropská unie stala jedním z nejvýznamnějších světových aktérů. I když většina ekonomického kapitálu směřuje opět na západ³², USA a EU jsou největšími světovými obchodníky a investory vzájemně i v otázce třetích zemí (businessinfo.cz, 2013), stává se z Evropy v mezinárodním systému stále schopnější aktér. Na co však v poslední době sází, a co by se mohlo v dlouhodobějším horizontu stát pro Spojené státy důvodem obavy nad vyvažováním ze strany Evropy je tzv. *soft power* (Walt, 2005: 129).

Ačkoliv realisté stojí za tím, že zásadní slovo v rámci uspořádání moci v mezinárodním systému hraje tzv. *hard power*, nebo také tvrdá moc vyznačující se výraznými kapacitami ve vojenské a částečně ekonomické oblasti, u některých neorealistů se můžeme setkat s termínem *soft balancing* (Walt, 2000; Pape, 2005; Kupchan, 2008: 128).

Koncept *soft balancing* má být opakem tvrdé politiky vyvažování světových velmocí a zaměřit se na citlivější otázky jednotlivých sporů, které mohou předcházet tvrdému jednání. Tento koncept můžeme pochopit také jako tiché jednání mezi státy se snahou vyvažovat nebezpečný stát nebo rostoucí mocnost (Hoder, 2009: 60-61). Spíše než dlouhodobá spolupráce je *jemné* nebo *měkké vyvažování* založeno na ad hoc spolupráci. Lukáš Hoder ve své práci zmiňuje teoretické příklady *soft balancing* ke kterým přidává konkrétní ukázky právě chování evropských států. Jedním z příkladů je snaha „softbalancérů“ podkopat schopnost dominantní velmoci odmítáním vojenské spolupráce, což můžeme krásně vidět na příkladu odmítnutí vojenské pomoci Turecku ze strany spojenců NATO před vypuknutím války v Iráku, a to Německa a Belgie (Hoder, 2009: 62-63).

Dalším důkazem toho, že Evropa klade důraz na *soft power* může být ten, že se těší ve světě větší legitimitě než Spojené státy (Pachta, 2005). Svědčí o tom právě to, že se Evropané, uvědomující si rozdíl mezi jejich a americkou vojenskou

³² Jedním z důkazů může být například tzv. *Transatlantická dohoda o volném obchodu a investicích z roku 2013*. Více na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/transatlanticka-dohoda-o-obchodu-a-investicich-mezi-eu-a-usa-ttip-41079.html#!>

mocí, rozhodli vydat jinou cestou směřující k obnovení multipolarity mezinárodního systému. Mnoho akademiků, nejen ze sfér neorealistů, je přesvědčeno, že jeden ze způsobů, jakým lze snížit americkou moc a přispět k multipolárnímu uspořádání světového řádu, je právě sjednocení států na regionální úrovni nebo vznik silných regionálních unipolarit (Wohlforth, 1999: 30).

3.3.2 Evropská bezpečnostní a obranná politika

Pokud budeme na atlantické vztahy nazírat jako na interakci mezi USA a Evropskou unií³³, a tu reprezentovanou hlavně evropskými mocnostmi, je možné pozorovat jakousi tendenci vedoucí k postupnému mocenskému vyrovnání těchto dvou pólů. Evropskou unii bezpochyby musíme označit jako jednu z největších ekonomik světa, zásadní vliv má pak i ohledně tzv. soft power. Vzhledem k odklánějícímu se zájmu Spojených států a rozporem v mnoha otázkách, se EU v posledních více než dvaceti letech začala zabývat i oblastí vojenskou (Hoder, 2009: 95-96). Až doposud Američané ekonomickou sílu Evropy plně podporovali, nárůst vojenské moci koncentrované v jednom regionu může však pro ně být výzvou, ne-li hrozbou. Neshody v oblasti chápání aspektů moci mezi jednotlivými členy tak přinášejí do atlantických vztahů nestabilitu.

I evropské mocnosti si uvědomují důležitost vojenské síly. S přeorientováním amerických zájmů směrem k Asii se tak snaží najít řešení pro zajištění vlastní bezpečnosti, nadále už na Spojené státy spoléhat nelze. NATO zasahovalo v Evropě po celou druhou polovinu dvacátého století, podílelo se na vitálních konfliktech. S posouvajícími se americkými zájmy se však začaly posouvat i operace Severoatlantické aliance, a to mimo evropský prostor. Evropané si tak mohou položit otázku, je aliance, která byla založena zejména pro obranu Evropy, stále ještě schopna Evropu ubránit? Slouží k obraně všech členských států? Nebo si Američané "svoji" alianci přizpůsobují vlastním zájmům v dalších regionech? Vláda Spojených

³³ Spoustu evropských členů NATO, a to zejména těch mocensky významnějších, je také členem EU. Právě takoví "tahouni" evropské integrace jako je Francie nebo Německo, případně i Velká Británie, jsou i vitálními evropskými atlantickými partnery.

států neustále klade důraz na to, jak je evropský region stále oblastí nejvyššího zájmu (Clinton, 2011), neorealisté však dokazují, že zájem USA se bezpochyby stáčí jinam, a to častokrát bez významných ohledů na jejich spojence v NATO. Evropa spíše jako větší hrozbu než východní Asii, stále vnímá geograficky bližší Rusko.

I proto se Evropa snaží v rámci zachování vlastní bezpečnosti, ale i odproštění se od americké závislosti, vybudovat vlastní vojenské prostředky. Francie již za studené války upozorňovala na přílišnou dominanci Spojených států³⁴. Konflikt v bývalé Jugoslávii může být dobrým příkladem toho, jak moc je Evropa nucena spolehnout se na americkou pomoc. Evropská účast byla v konfliktu důležitá zejména přinesenou legitimitou pro jednotlivé zásahy (Colleta - Sireci, 2009: 67). V rámci posunu vnímání hrozeb po útocích na Spojené státy v roce 2001 byla nucena i Evropa vnímat bezpečnost jinak. „Situace po útocích v USA zdůraznila potřebu zvýšení schopnosti Evropanů aktivně a samostatněji zajišťovat bezpečnost na kontinentu“ (Kohout, 2001).

Evropské země však nemíní zvýšit důraz na spolupráci v rámci NATO, nýbrž se soustředí na rozvoj vlastního projektu, a to Evropské bezpečnostní a obranné politiky (dále také EBOP). Hlavním důvodem je nadřazenost národních zájmů nad těmi aliančními. Stejně jako Spojené státy to tak cítí i země jako Velká Británie, Francie nebo Německo. Důsledkem toho je pak rozpor v postupech řešení jednotlivých konfliktů (Colleta - Sireci, 2009: 70). Ukázkou toho může být pohled nateroristickou hrozbu vnímaný jinak evropskými státy a jinak USA (více viz níže).

Evropská unie je příkladnou ukázkou integračního procesu. Spolupráce mezi členy začala na ekonomické bázi, prohloubila se však a dostala se i na úroveň politickou a sociální. V rámci budování společné politiky se zde objevila i otázka obrany a bezpečnosti. Tato oblast nebyla však ve své době tak urgentní, zejména díky strukturám NATO. Francie se snahou zvýšit evropskou emancipaci a snížit americký

³⁴ Důkazem francouzské snahy o emancipaci Evropy může být nerealizovaný Plevenův plán nebo vystoupení z vojenských struktur.

vliv v Evropě přišla v padesátých letech s tzv. Plevelnovým plánem, který však nebyl realizován. Během druhé poloviny dvacátého století zůstávala otázka budování společné evropské bezpečnostní politiky téměř na bodu mrazu. Závažné incidenty byly i záhy po skončení bipolárního konfliktu stále řešeny v rámci politiky prohlášení (Shapcott, 2001). Až Maastrichtská dohoda částečně ukotvovala problematiku bezpečnosti v evropské politice. Zásadním problémem nerealizovatelnosti této myšlenky byla však neexistence vlastních nástrojů pro řízení krizových operací. Chyběly struktury, na kterých fungovalo NATO, ale i konkrétní představy, jak má evropská bezpečnostní a obranná politika vypadat v praxi (Shapcott, 2001). Padly zde návrhy, že struktury pro evropskou bezpečnostní politiku by byly převzaty z fungování NATO. To se však nelíbilo Spojeným státům. Po summitu v St. Malo roku 1998, kde se sešli britský premiér Tony Blair a francouzský prezident Jacques Chirac v rámci debaty dalšího směřování evropské obranné a bezpečnostní integrace, začaly Spojené státy, které zpočátku veškerou evropskou integraci podporovaly, proti tomuto projektu ostře ohrazovat. USA totiž výrazně apelovaly na evropské členy Severoatlantické aliance v rámci zvýšení členských příspěvků a větší participaci na misích. Spolu s tendencí emancipace Evropy ve vojenské sféře nyní obavy USA ještě rostou (Coffey, 2013).

Ačkoliv pro mnoho států zůstávají složky NATO zásadním obranným nástrojem (Velká Británie nebo Česká republika), hraje koncept EBOP v současné době docela významnou roli. Evropské mise jsou poměrně úspěšné, podílely se například na stabilizaci několika oblastí jako je Balkán, Gruzie nebo Indonésie. I v Afghánistánu hrály složky EU významnou roli po boku NATO. Esenciálním důkazem toho, že by EBOP mohla v budoucnu skutečně efektivně fungovat, je skutečnost, že se zásahem souhlasily všechny členské státy EU. Jejich zájmy se zásadně nerozcházejí, spolupráce je založená na vzájemné kooperaci, rovnosti a legitimitě. Mezi hlavní sponzory misí, ať už z finančního, personálního nebo materiálního hlediska, patří Velká Británie, Švédsko, Nizozemí, ale třeba i pobaltské státy jako Litva a Lotyšsko (Fallon, 2012).

Neorealisté však vývoji EBOP nepřikládají velký význam, a to zejména proto, že projekt trpí zásadními nedostatky právě v oblasti vojenské síly. Stejný problém ohledně finančních příspěvků jako s kterým se potýká NATO, existuje také tady. Mnoho států není ochotných vydávat více prostředků na společnou obranu, což neustále udržuje Evropu v podřízeném vztahu vůči USA a tím pádem i takto narušuje atlantické vztahy. „Stále se vytvářející propast mezi vojenskými potenciály Evropy a USA totiž vytváří nerovnováhu a vzájemnou nedůvěru“ (Pachta, 2005).

Dalším problémem mohou být i obtížně dosahovaná integrita v bezpečnostní politice. Na bezpečnostních otázkách by se měly státy jednomyslně shodnout, stejně tak by si měly jednotlivé státy ujasnit svůj vztah a svoji roli v NATO, jako i v EU. Zásadnějším problémem však může být limitovanost projektu. Jak již bylo výše řečeno, EBOP je sice významným projektem, je spíš ale doplňkovým komponentem k zásahům NATO. Evropané si nemohou vybírat konflikty, které by pro ně byly vitální, ale ty, na které stačí, nebo ty, kde nechtějí intervenovat Spojené státy (Pachta, 2005). Spojené státy tak neustále hrají vůdčí pozici v rámci směřování evropské obranné a bezpečnostní politiky a i když se jejich zájmy od Evropy odvrací, stále jsou ještě její esenciální složkou.

Spojené státy odjakživa stály za evropskou integrací a plně ji podporovaly, EBOP se ale může stát postupem času rivalem NATO (Coffey, 2013), a to si Američané nemohou dovolit. Jednak jako nečlen tohoto evropského projektu nebudou moci tlačit na ostatní státy v rámci prosazení vlastní politiky a hlavně zde může vznikat nový pól moci. Spojené státy vidí dnes spíše hrozbu v nástupu Číny, ale i Evropa, plně emancipovaná, ekonomicky silná a vojensky jdoucí nahoru, se může stát dalším z aktérů v nově se formujícím multipolárním uspořádání světového systému. A takovéto uspořádání vylučuje hegemonii jednoho státu, proto se před vzestupem Evropy musí mít Američané na pozoru.

Cílem EU není poškodit nebo zpřetrhat atlantické vazby, snaží se spíše jen vytvořit alternativu k americké dominanci a vymanit se tak z její závislosti. USA Evropskou unii vnímají dnes zejména jako civilní mocnost, jejímu vojenskému

potenciálu nepřikládají zásadní váhu a i proto s Evropou tolik nespolupracují a jednají unilateralisticky (Pachta, 2005). Právě to může směřovat k dalším rozporům mezi členy atlantického řádu. Poslední část této kapitoly se věnuje konkrétním konfliktům a odlišnému náhledu členů Severoatlantické aliance na ně.

3.4 Rozpory členských zemí NATO - konkrétní případy

Spojené státy mají podle neorealistů zájem o fungování Severoatlantické aliance. Už Clintonova administrativa brala NATO zejména jako nástroj zajišťující americkou dominanci v evropské zahraniční a bezpečnostní politice, stejně tak USA mohly s pomocí NATO sledovat hlavně své zájmy (Waltz, 2000: 21 a 29). Na fungování Severoatlantické aliance mají ale členové, zejména po zmizení hlavní hrozby, rozdílné názory.

Jednou z nich mohou být spekulace, zda se fungování NATO může rozšířit i mimo Evropu. To se mělo stát jedním z centrálních pilířů transformační agendy s cílem zejména zvýšit relevanci Aliance, a to zejména v souvislosti s mezinárodním terorismem (Jacobsen, 2008: 62). Evidentním cílem USA je zde rozšířit spolupráci v obranné sféře i mimo atlantickou oblast, aby mohly předejít vzestupu další hrozby. NATO se osvědčilo nejen jako Aliance fungující proti sovětské hrozbě, ale i v mnoha dalších konfliktech. Ať už se ale jednalo o zásah na Balkáně, v Iráku, Afghánistánu nebo i Libyi, hlavní roli stejně hrály Spojené státy (Walt, 2011). Evropa je nyní stabilním regionem, vykazujícím znaky vlastní emancipace, mohla by se tato fungující Aliance tudíž zaměřit na stabilitu dalších regionů. Podle Iva Daadlera a Jamese Goldgeiera může pouze globální aliance čelit globálním hrozbám (Daadler - Goldgeier, 2006), a pokud je NATO úspěšné v dosavadních misích, mohlo by pomoci i v jiných oblastech. Problémem, a to zcela zásadním, však zůstává odlišný pohled členů atlantického společenství a jejich výklad jednotlivých případů. Co se může zdát vitálním pro Spojené státy, je pak pro evropské země zbytečně rizikové, jelikož to přímo neohrožuje jejich zájmy ani národní bezpečnost. Takovým typickým příkladem jsou intervence v Iráku nebo celkový pohled na terorismus.

3.4.1 Americký unilateralismus a odlišné chápání terorismu

Chování Bushovy administrativy bylo odsouzeno jako unilateralistický akt. Unilateralismus byl v americké politice patrný již před zvolením George Bushe a před jeho reakcí na teroristický útok (Kupchan, 2008: 124). Prosazování amerických zájmů navzdory patentované rovnosti mezi členy atlantického řádu vyvolávalo mezi Evropany čím dál tím větší znepokojení. Redefinování vztahů mezi členy Atlantické aliance začalo směřovat k samotnému úpadku atlantického řádu. Americký unilateralismus je však jenom důsledkem snahy prosadit své zájmy a udržet důraz na „mýtus o americké výjimečnosti“. Jak tvrdí Christopher Layne, je nutné aby se Amerika pře tento mýtus přenesla a začala se dívat do budoucnosti, neboť ne všichni chápou americkou hegemonii jako způsob šíření dobra a zajištění mezinárodní bezpečnosti (Layne, 2010). Pokud se unilateralistické jednání, které by eventuelně mohlo být tolerováno v nejnnutnějším případě sebeobrany, stane pravidlem, nutně to směřuje k pocitu nerovnosti mezi členy atlantického řádu, čímž se začne prohlubovat jejich vzájemná krize (Hlaváček, 2010: 186). Američané takto ztrácejí nejen legitimitu získanou evropskou podporou, ale směřují i k hegemoniálnímu úpadku.

Příkladem je často prezentován odlišný pohled Evropy a Spojených států na útoky z 11. září roku 2001 a celkově na nové chápání mezinárodního terorismu. Po útoku na jednoho z členů Severoatlantické aliance byl vůbec poprvé použit článek 5 Washingtonské smlouvy³⁵ o společné obraně, a tak, jak bylo dohodnuto, nabídly členské státy svoji podporu. Evropané, ačkoliv ochotni participovat na bojích proti teroristické skupině Al Kajda i jiným organizacím, však neviděli boj s terorismem jako základní bod své zahraniční a obrané politiky, ani jako zásadní mezinárodní hrozbu (Hoffman, 2003: 1032). Washington to však považoval za svůj vitální zájem a jeho přinejmenším ostré dělení aktérů způsobem, že ti, kteří nebojují s Amerikou stojí proti ní, se v Evropě setkala s nepochopením. Strategické priority Evropy

³⁵ Dostupné na: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm

a USA, které již v té době čelily jistému odcizení, se začaly rozcházet (Kupchan, 2008: 119).

Přesto byly pro odvetné útoky do Afghánistánu nasazeny jednotky NATO (Hlaváček, 2010: 185). V rámci dlouhodobého nasazení jednotek jednotlivých členských států však začaly nastávat problémy. Washington sám začal preferovat spolupráci s tzv. koalicí ochotných³⁶, než s Aliancí celkově. Důležitou roli v tom hrál zejména zájem o rychlou akci (Kupchan, 2008: 121,126). Vedle prohlubování evropské integrace se krize v NATO začala jevit jako nevyhnutelná. Mnozí autoři to vidí také jako důkaz již zmíněného *soft balancing* (Pape, 2005), na druhé straně jsou častou argumentací vnitropolitické důvody nezúčastněnosti členských států NATO (Hoder, 2009: 66). Snahu blokovat zásah v Iráku ze strany Francie nebo Německa mělo však vážnější dopad. Nejenže nebyly ochotny spolupracovat se Spojenými státy, ale také uvedly, že jsou připraveny popírat Washingtonu zákonné právo sledovat vojenské operace, které hlavní představitelé Spojených států považovali za nezbytné pro ochranu bezpečnostních zájmů země (Kupchan, 2008: 120). Německý kancléř Gerhard Schröder zcela stál za názorem svého elektorátu a s americkým zásahem plně nesouhlasil, stejně tak jako turecká veřejnost odmítla poskytnout americkým jednotkám volný přístup na turecké území, vitální pro zásah v Iráku. Nesouhlas se ozýval nejen ze strany dalších evropských zemí (Španělska, Itálie), problematické postavení měla třeba i Jižní Korea. Ta stála před dilematem svého rozhodnutí zejména kvůli svému sousedovi (Walt, 2005: 177).

Navzdory tomu, že během konfliktu v Iráku Severoatlantická aliance fungovala bez zjevných problémů a pokračovala ve svých operacích (například v bývalé Jugoslávii nebo v Afghánistánu), utrpěly atlantické vztahy hlubokou ránu, která vedla k dalšímu rozměňování společných preferencí jednotlivých členů.

³⁶ Tzv. *Coalition of the Willing*. Koalici, pro svržení režimu Saddáma Husajna v Iráku, tvořilo 50 států, zásadní roli tam však hrály hlavně Spojené státy a Velká Británie, vedle nich nasadily své jednotky ještě například Dánsko, Polsko nebo Austrálie. Spoustu evropských členských zemí NATO se však od zásahu zcela distancovalo (Španělsko, Itálie aj.) (Stanley, 2004).

3.4.2 Libye jako zástěrka atlantické krize

V březnu roku 2011 byla Severoatlantickou aliancí zahájena vojenská operace *Unified Protector* (Jednotný ochránce) v Libyi. Tato operace získala mandát rezoluce Rady bezpečnosti OSN, kde mělo NATO a jeho partneři dodržovat zbraňové embargo a bezletovou zónu, hlavním cílem pak bylo zajistit všechna nezbytná opatření k ochraně civilního obyvatelstva před dopadem režimu libyjského vůdce Kaddáfího (natoaktual.cz, 2011). Ačkoliv se na této operaci podílelo mnoho členských států, i tento konflikt ukázal zásadní neshody. I přes významné přispění americké pomoci v této operaci nebyl primární zájem Američanů do tohoto konfliktu vstupovat, a to hned z několika důvodů.

Prvním důvodem byla poměrně nízká míra legitimacy amerických zásahů v poslední době. Již od vyhlášení války proti terorismu a unilateralistickému postupu v zahraniční politice mnoho států nesouhlasilo s americkým postupem. Neorealisté vysvětlovali toto jednání jako typické sledování vlastních zájmů. Dokonce se vyskytly spekulace ohledně nasazení Severoatlantické aliance pro řešení tohoto mezinárodního problému. Zapojením USA do konfliktu by se mohla snížit legitimita celého zásahu a tím pádem by klesla i efektivita. Akce podnícená evropskými zeměmi, nikoliv Spojenými státy, měla probíhat pod velením Francie. Ta se však „tohoto kroku obávala, protože podle ní NATO nemá v arabských zemích dobrou pověst“ (natoaktual.cz, 2011). Výrazný nesouhlas s operací vyjadřovalo již od počátku i Německo, které nevyjádřilo ani podporu rezoluci OSN (Richter - Vojtěchová, 2011). Vedle Německa, které oficiálně vystupovalo proti zásahu, se mnoho členských zemí NATO chovalo velmi zdrženlivě³⁷. I přes „působivý“ název této operace se však nepodařilo zájmy členů atlantického řádu sjednotit.

Když se však zaměříme na americké důvody zdrženlivosti z neorealistické perspektivy, můžeme najít mnohem jasnější důkaz původně americké snahy distancovat se od tohoto zásahu. Spojené státy, obracející se k asijskému regionu,

³⁷ Mezi nimi byla i Česká republika (Richter - Vojtěchová, 2011). Více podrobností na: http://www.natoaktual.cz/libye-cad-/na_zajimav.aspx?y=na_zajimav/libye.htm

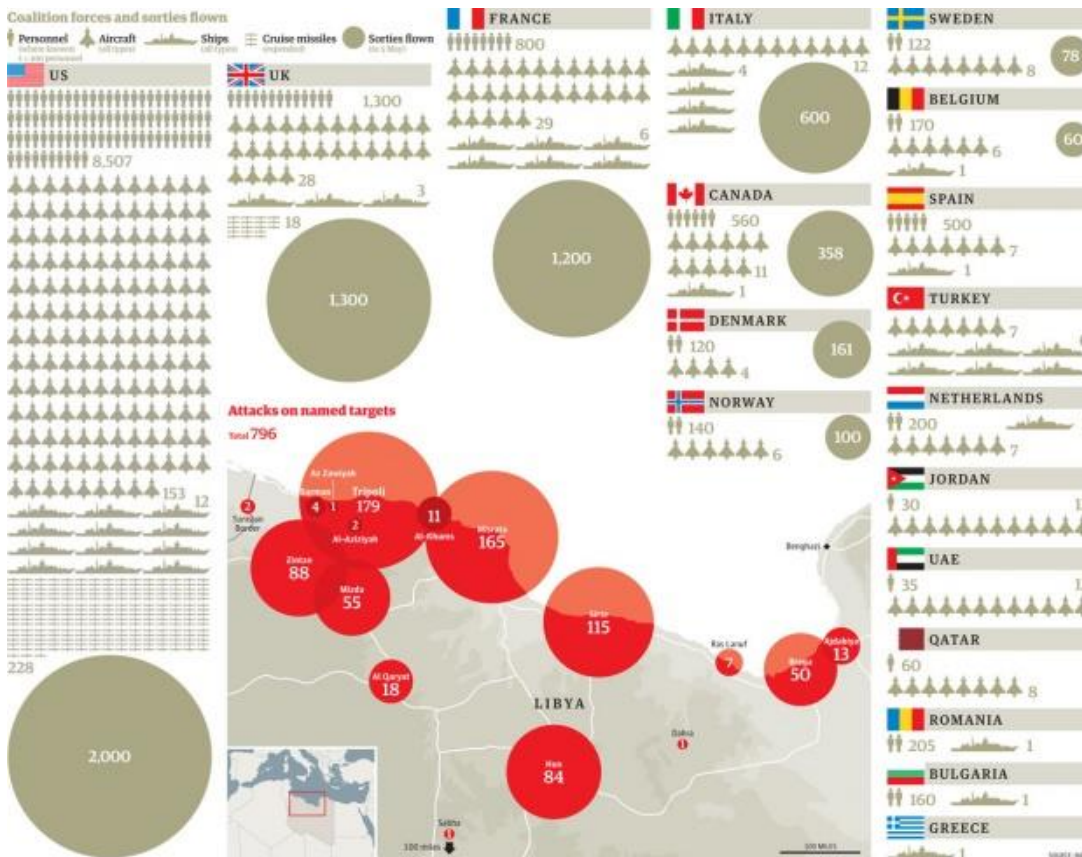
v Libyi neměly žádný vitální zájem. Zastavení libyjské produkce ropy by na americkou ekonomiku nemělo žádný zásadní dopad, Libye také nedisponovala zbraněmi hromadného ničení³⁸, stejně tak jako se prokázalo, že Kaddáfí není napojen na teroristickou organizaci Al Káida (Walt, 2011). Příčinou zájmu ze strany evropských zemí byly humanitární, ne strategické, důvody. S prosazováním doktríny *Responsibility to protect* (R2P)³⁹ se v mezinárodním systému začal klást větší důraz na ochranu lidských práv (Walt, 2011). V rámci snahy Evropy o větší emancipaci se právě evropské země rozhodly, že v těchto otázkách mohou hrát zásadní roli. Jak již bylo zmíněno výše, vojenská operace NATO byla původně iniciativou Evropské unie. Neshody mezi členy Severoatlantické aliance, důraz EU na soft power a snaha ukázat potenciál vojenských schopností EU vedly k zahájení jednání v Itálii ohledně řešení krize v Libyi. Mise byla schválena Radou EU s nasazením vyzbrojených jednotek (Coffey, 2013).

Evropská snaha o emancipaci v rámci vojenské politiky pod vedením Francie však brzy narazila na zásadní problémy. Ačkoliv mezi zeměmi EU panovala mnohem větší shoda se zásahem v Libyi pod rouškou EU než NATO, členské země i přesto nebyly schopny zvýšit příspěvky vitální pro evropské vojenské operace. Kromě finanční tísně se Evropská unie potýkala i s nedostatkem vycvičených vojenských jednotek. Graf 7 ukazuje, do jaké míry se podílely jednotlivě země Evropy na operaci v Libyi, a jak signifikantní a vitální byl podíl Spojených států.

³⁸ Jedna z podmínek definovaných pro zásah v rámci boje proti terorismu (Walt, 2005: 237-240). Libye ani nepatřila mezi základní země "osy zla" tak jak je definoval americký prezident George Bush (Walt, 2005: 186).

³⁹ Více informací o doktríně na: <http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>

Graf 7: Podíl zemí na operaci v Libyi

Zdroj: NATO (theguardian.com, 2011)

Z obrázku vyplývá, že zásadní podíl na operaci měly Spojené státy, stejně jako tomu bylo v případě konfliktu na Balkáně, v Iráku nebo Afghánistánu. Evropská obranná a bezpečnostní politika neprokázala dostatečnou schopnost a připravenost Evropy na rozsáhlejší vojenský zásah a potvrdila závislost evropských zemích na kapacitách USA. I přes emancipující se Evropu se však ukázalo, že zásadní roli v mezinárodní politice hraje tzv. hard power, a že bez vojenské síly v mezinárodním systému nelze zásadně operovat. Důvodem zájmu Evropy byla vedle důrazu na lidská práva také snaha korigovat proudící imigraci ze severní Afriky. Měla proto na libyjské operaci mnohem větší zájmy než Spojené státy, přesto její kapacity nestačily na adekvátní reakci a jen potvrdily neustálou závislost na Spojených státech a jejich vůli (Walt, 2011).

3.4.3 Krize na Ukrajině

Operace v Libyi se mohla stát tmelícím momentem členských zemí NATO. Bohužel se jenom potvrdila nerovnost jejich členů s výraznou převahou Spojených států sledujících vlastní zájmy. Pro Evropu sice bylo téma africké imigrace, potažmo i humanitární pomoci, v rámci rozvoje EU agendy a snahy se etablovat v otázkách soft power, důležité. Nebylo však pro evropskou integraci ani pro NATO přímou hrozbou. Je zřejmé, že Američané hrají v NATO zásadní roli a jakýmsi způsobem ovlivňují i evropskou politiku. Evropa byla však až donedávna stabilní, proto se Spojené státy nutně musely zaměřit na asijsko-pacifický region, jehož stabilizace nebo alespoň kontrola měla předejít vzestupu nového hegemonu a potencionálního rivala. Od listopadu 2013 však můžeme sledovat jisté napětí i v Evropě, které se může, a podle mnohým odborníků je to nevyhnutelné (Bradshaw - Fallon, 2015), přehoupnout v novou zásadní hrozbu. Řeč je o kritické situaci na Ukrajině, kterou se snaží řešit nejen státy Evropské unie, ale také členové atlantického řádu, jejichž ohrožení bezprostředně hrozí. Své zájmy zde pak pochopitelně mají Spojené státy.

Odvracená pozornost k Asii poněkud paralyzovala fungování NATO a jeho soustředění se primárně na ochranu Evropy, respektive členských států. Američané pozorně sledují jednání Ruska, zejména pak od nástupu Vladimira Putina k moci a ačkoliv situaci úmyslně nepodceňovali, nesmýšleli o Rusku jako o dalším potencionálním mocenském pólu. V posledních letech se však situace změnila, Barack Obama prohlásil ve svém projevu, že stejně jako asijsko-pacifický region nebo oblast blízkého východu, tak i Rusko se stává předmětem americké pozornosti a zájmu, zejména po incidentu v Gruzii v srpnu roku 2008. Z geopolitického pohledu má Rusko jisté vyhlídky na uplatňování čím dál většího vlivu na Ukrajině a případně i částí východní Evropy (Wyne, 2014). To však zasahuje už do „americké zóny“ a dotýká se to přímo členských zemí NATO.

Rusko čelí mnohým problémům, které by mohly jeho snahy o vzestup výrazně podlomit. Demografický propad i poměrně nestabilní ekonomika jsou faktory, které Washington „drží v klidu“ před ruskou hrozbou (Wyne, 2014). Pokud by však krize

přerostla v otevřený konflikt nebo válku není jisté, zda bude NATO schopno zasáhnout. Již tak chatrné pouto mezi členy atlantického řádu by mohlo dostat tvrdou ránu. NATO není v rozhodování jednotné. Souhlas všech by byl ale pro nějakou robustnější akci nezbytný. „Pro vyslání vojenských sil by musel mezi členy panovat všeobecný konsenzus, tedy nikdo by nesměl být proti“ (Světničková, 2014). Na druhou stranu by se však konflikt přerůstající v regulérní hrozbu mohl stát jednotícím prvkem atlantického společenství a odchýlit dnes podle neorealistů již neodvratitelný úpadek.

3.5 Závěr

Spojené státy v poslední době odvracejí své zájmy od Evropy a soustřeďují se na oblasti, kde by mohl vyvstát jejich potencionální rival vyzývající jejich hegemoniální postavení. Avšak i samotná Evropa se snaží participovat na částečném oslabení americké moci pomocí tzv. jemného vyvažování a snížit tím americký vliv na vlastním kontinentě. Všechny tyto aspekty se však přímo dotýkají vývoje atlantických vztahů. Proměna mezinárodního prostředí přináší do diskursu nové fenomény, na které atlantické společenství není schopno jednotně reagovat, jedním z nich je třeba pohled na mezinárodní terorismus.

Útoky na Spojené státy a nové vnímání terorismu přináší do již tak uvadajících atlantických vztahů zásadní rozpory. Unilateralistické jednání Spojených států podněcuje Evropu ke snaze emancipovat se a najít opětovnou rovnováhu v mezinárodním systému. Atlantický řád postupně ztrácí důvody, na kterých byl postaven a ani útok na jednoho z členů NATO, ani další konflikty nebyly dostačujícím motivem pro znovuoobnovení atlantické soudržnosti. Naopak konflikty vjedenadvacátém století přinesly jasnou ukázkou divergence zahraničních politik jednotlivých členů. Ať už ze strany dominantních Spojených států, tak se ze strany emancipující se Evropy dochází k čím dál tím většímu vzdalování společných zájmů. Výsledkem toho je úpadek spolupráce v rámci NATO, ale také postupný rozklad atlantického řádu. Geopolitická rivalita a rozdílnost zájmů mezi Evropou a USA jsou aktuálním tématem a důvodem atlantické krize (Pachta, 2005). Jelikož je fungování

atlantického řádu podle neorealistů podmíněno americkou dominancí, která v současné době klesá, stejně tak jako neexistence hrozby tak významné pro Evropu i Ameriku, která by měla sjednocující účinek, jako měla ta za studené války, je zde důvod se domnívat, proč se atlantismus nachází v úpadku. Americký zájem na fungování NATO, byť klesající, je však pořád dostatečně silný na to, aby tato aliance zanikla úplně.

Situace v Libyi nabídla možnost Evropě se oprostít od amerického vlivu, stejně tak jako se stala následná kooperace států Severoatlantické aliance ukázkou efektivního fungování obranné aliance. Ačkoliv byla mise posouzena díky zásahu NATO jako úspěšná, krizi mezi jednotlivými členy nevyřešila. I během této operace se mnohé země na jednotném postupu či samotném zásahu neshodly a jen se potvrdila v rámci vojenských prostředků závislost evropských členů NATO na Spojených státech.

V současné době je velmi aktuálním tématem konflikt na Ukrajině. Vzhledem ke geopolitické poloze Ukrajiny, a zejména mocensky silného Ruska, je tento konflikt předmětem zájmu nejen Evropy, ale i Spojených států. O teoretickém zvratu atlantického úpadku v závislosti na situaci na Ukrajině hovoří další kapitola.

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku?

Tato kapitola má čtenáři nastínit, zda je krize na Ukrajině konfliktem, který je schopen nejen přitáhnout pozornost USA od asijsko-pacifického regionu zpět do Evropy, ale také sjednotit zájmy členských zemí Severoatlantické aliance. Atlantická spolupráce, v posledních letech a v současné době díky absenci zásadní hrozby, stojí totiž zejména na americkém zájmu. V poslední době se však od toho evropského liší a americká pozornost se od Evropy odklání, tím pádem klesá atlantická spolupráce a členské státy se v bezpečnostních otázkách začínají rozcházet. Evropa, jako americký spojenec i přes své tendence k měkkému vyvažování, nemůže americký velmocenský post ohrozit. Hlavním „vyzyvatelem“ jejich hegemoniálního postavení je Čína. Nyní se však pozornost do Evropy opět vrací i přesto, že Američané deklarovali jak ve své Národně bezpečnostní strategii, tak prostřednictvím Strategického konceptu NATO, že Rusko jako hrozbu nevnímají.

V poslední době se však situace vyvíjí jinak. Situace ve východní Evropě je napjatá a hrozí zde rozpoutání hlubšího konfliktu. Spojené státy jsou nuceny zhodnotit, zda jejich hegemonie čelí otřesu více z asijsko-pacifického regionu, nebo ze strany Ruska. Pokud se americký zájem obrátí zpět do Evropy a pokud by se Rusko stalo opravdovou hrozbou, existuje zde pravděpodobnost, že atlantická spolupráce by získala novou motivaci pro další pokračování. Právě v těchto dnech je Severoatlantická aliance v největší pohotovosti a atlantická krize se zdá velmi vzdálenou skutečností. Neorealisté se však domnívají, že Rusko, které se potýká s mnoha vnitřními problémy, pouze reaguje na rozšiřování americké dominance a je nuceno agresivněji vystupovat, aby dalo najevo, že je schopno si bránit svoji sféru vlivu. Rusko nicméně jedná defensivně a nehodlá usilovat o světovou dominanci (Mearsheimer, 2014a; Walt, 2015; Bittner, 2014). Navzdory tomu Čína, jak upozorňuje Christopher Layne, roste postupně a tím pádem také stabilněji. Pevnou půdu pod nohama nenachází Čína

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku jen v rostoucích výdajích na zbrojení, ale zejména v ekonomické sféře (Layne, 2012b). Proto by podle neorealistů by měl předmětem hlavní pozornosti pro Spojené státy zůstat asijsko-pacifický region.

Konflikt na Ukrajině a pozice Ruska na mezinárodní scéně zůstávají otevřené, proto tato práce není schopna reflektovat skutečné výsledky těchto dohadů ani následný průběh ukrajinského konfliktu. Poslední kapitole spíše zhodnocuje postavení Ruska z pohledu neorealistů v rámci ukrajinské krize a jeho teoretické možnosti stát se pro Evropu a USA hrozbou. V tomto případě by atlantický řád, jehož fungování je silně ovlivněno americkými zájmy ochránit si „své pole“ působnosti, mohl i nadále odpovídat pravidlům společné a funkční aliance tak, jak tomu bylo za studené války.

4.1 Evropa v ohrožení

4.1.1 Ukrajinská krize

Ukrajinská krize, která se původně zdála být vnitrostátním konfliktem, se přelila do konfliktu mezinárodního. Nejen zásahem Ruska a dalších zemí do konfliktu, ale také díky svému rozsáhlému dopadu na okolní evropské země. Problém vznikl z důvodu odmítnutí asociační dohody s Evropskou unií prezidentem Janukovyčem (McLaughlin, 2014). Následovaly rozsáhlé protesty, které byly tvrdě a krvavě potlačeny a záhy poté se ukrajinské obyvatelstvo rozdělilo na dva tábory. Ruský zájem v tomto problému byl evidentní, nedlouho po vypuknutí krize na Krymu byl Krym připojen k Ruské federaci, a to navzdory mezinárodním protestům. Krymským přičleněním k Rusku však krize neskončila a zbytek obyvatelstva, včetně nově zvolené hlavy ukrajinského státu, se začal obávat dalšího pokusu o ruskou anexi, tentokrát s možností pohlcení celé Ukrajiny.

Situace je stále napjatá a v mnoha oblastech se bojuje. Mezinárodní společenství se snaží před násilím ochránit místní obyvatelstvo, stejně tak jako se snaží předejít přelití konfliktu do dalších zemí. Země západního světa se však

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku obávají nasazení armády do konfliktu z důvodu následné reakce Ruska. Evropská unie stejně se Spojenými státy přistoupila k ekonomickým sankcím v domnění, že se tak ruská agrese utlumí (cfr.org, 2015). I prezident Obama deklaroval diplomatické řešení krize, aliance NATO se však připravuje i na vojenský zásah (Žilková, 2014).

Mimo vyjádření neorealistů k eventuálnímu zásahu na Ukrajině se k této situaci vyjadřují i mnozí evropští politikové. Mezi ně patří třeba i německý kancléř Gerhard Schröder, který přirovnává současnou situaci na Ukrajině k válce v Jugoslávii a s tím související zásah Severoatlantické aliance (zpravy.idnes.cz, 2014). Ačkoliv západní země spoléhají na diplomatická řešení, v poslední době v Evropě intenzivně roste atlantická spolupráce a vojenská příprava členských zemí. Začalo se dokonce spekulovat o možném přijetí Ukrajiny do NATO (euronews.com, 2014). V tomto případě, pokud by krize na Ukrajině dále trvala, by se teoreticky dala ruská agrese označit za útok na jednoho z členů, jak definuje článek č. 5 a Spojenci by tak mohli ostře zasáhnout. I přesto je otázka takového zásahu předmětem spekulací, zda by byly Spojené státy ochotny riskovat hlubší konflikt s Ruskem kvůli konfliktu ve východní Evropě. Do té doby však situace na Ukrajině zůstává otevřená. I přesto je zde přítomnost pomoci Severoatlantické aliance evidentní. NATO podporuje ukrajinskou obranu, stejně jako veškeré reformy související s bezpečnostním sektorem. Spolupráce probíhá přes mechanismy Joint Working Group on Defence Reform (JWGDR), Partnerství pro mír (PfP) nebo Procesu plánování a hodnocení (PARP). Spojenci přispívají k transformaci ukrajinských obranných a bezpečnostních institucí do moderních a efektivních organizací v rámci občanské a demokratické kontroly. Tím jsou schopny odstrašit ruskou agresi nebo se jí účinněji postavit (nato.int, 2015).

4.1.2 Proměna amerického pohledu?

Je tedy evidentní, že se Spojenými státy o situaci v Evropě začaly opět velmi zajímat. V rámci NATO Spojené státy dokonce začaly vynakládat značné

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku úsilí k zajištění kolektivní bezpečnosti, a to prostřednictvím řady akcí, jejichž cílem je uklidnit spojence s ohledem na ruské intervence v Ukrajině⁴⁰. Spojené státy však minimálně ještě donedávna nevnímaly Rusko jako hrozbu. Svědčí o tom i Národní bezpečnostní strategie USA z roku 2010, nebo projevy bývalé ministryně zahraničí Hillary Clintonové či prezidenta Baracka Obamy⁴¹. Nebezpečí vidí Spojené státy v asijsko-pacifické oblasti, a proto se právě sem ubírá veškerá pozornost. Přímo dokument Národní bezpečnostní strategie zde zmiňuje pojem „nově vznikající centrum vlivu“. Washington se nicméně snaží utužit ekonomickou spolupráci, aby tento vliv měl nejen pod kontrolou, ale aby z něho mohly i USA ekonomicky těžit⁴² (whitehouse.gov, 2010). Nicméně Evropa spolu s Ruskem zůstává taktéž oblastí amerického monitoringu, situace zde však dosud nebyla kritická (Clinton, 2011).

Stejným způsobem nahlíží na Rusko i Severoatlantická aliance. Zůstává však otázkou, zda americký pohled nezakresluje výrazně mínění členských zemí NATO, zejména ve východní Evropě, které by mohly být Ruskem bezprostředně ohroženy. Nicméně i NATO ve svém strategickém konceptu z roku 2010 prohlašuje snahu o spolupráci s Ruskem a přikládá jí nejvyšší důležitost. Jak je deklarováno v konceptu, NATO by nemělo a nemá představovat pro Rusko hrozbu, cílem je dosažení strategického partnerství na principu vzájemné spolupráce (nato.int, 2010). Pro neorealisty je však důležitá otázka bezpečnosti. Ta závisí na udržení si své strategické pozice a sféry vlivu (Walt, 2015; Mearsheimer, 2014b). Důležitým bodem je také otázka nezávislosti a územní celistvosti euroatlantické oblasti (nato.int, 2010).

Je ukrajinská krize důvodem pro upoutání americké pozornosti zpět do Evropy? Není pouze tento konflikt jedním, které jsou Spojené státy schopny

⁴⁰ Tzv. Operace *Atlantic Resolve* (Atlantické řešení) (defense.gov, 2014)

⁴¹ Viz Clinton, 2011 nebo Wyne, 2014.

⁴² Je zde otevřeně deklarována snaha o navázání užších vazeb: Spojené státy mají hluboké a trvalé vztahy se zeměmi v regionu, včetně obchodu a investic, které řídí růst a prosperitu na obou stranách Pacifiku. Posílit tyto vazby je důležité proto, aby naše úsilí o pokrok vyvážilo a podpořilo udržitelný růst, stejně tak jako zdvojnásobilo americký vývoz (Národní bezpečnostní strategie USA, 2010).

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku monitorovat během svého zásadního zájmu v asijsko-pacifické oblasti? Washington situaci na Ukrajině pečlivě sleduje, stejně tak jako další kroky Ruské federace. Nakolik je možné, že americká hegemonie může být narušena na opačném konci světa než se mnozí domnívali (Layne 2012a,b; Mearsheimer, 2014c; Walt, 2005)? Jakou pozici v současné době zastává Rusko a skutečně může přispět k americkému úpadku nebo ohrozit NATO?

4.1.3 Ruská pozice

I když je krize na Ukrajině stále velmi intenzivní, stejně jako fakt anexe Krymu Ruskou federací, nevidí Spojené státy v této problematice svůj vitální zájem (Posen, 2014). Rusko procházející demografickou krizí je poměrně úzce napojeno na evropskou ekonomiku (Mearsheimer, 2014b). Je proto možné, aby možný konflikt se *Západem*⁴³ přinesl Rusku triumf?

Rusko se od konce studené války poměrně stabilizovalo. Je schopné hrát významnou roli v mezinárodní politice a stalo se také velmi významným ekonomickým hráčem. Jeho postavení mimo politickou hru by přineslo i Spojeným státům vážné komplikace. S jeho podporou totiž počítají v rámci situace v Sýrii nebo v rámci boje s Islámským státem (Graham - Saradzhyan, 2015). Stejně tak Evropská unie je stále na Rusku poměrně závislá díky dodávkám zemního plynu (Mearsheimer 2014a). Robert Murray se dokonce domnívá, že se Rusko může stát jednou ze zásadních hrozeb americké dominance. Mearsheimer spolu s Waltem nahlíží na ruskou dominanci poněkud skeptičtěji, ve svých článcích přicházejí s argumenty, že Rusko nemůže být aktérem, který by byl schopen čelit Spojeným státům (viz níže). Analýzu současné situace shrnuje stručně i Jan Kofroň, který se přiklání k neorealistům a stejně jako oni, nevidí v Rusku zásadní hrozbu. „Postavení Ruska se v posledních letech stabilizovalo, skutečně výraznému posílení však brání dva faktory. Prvním je velikost HDP spojená i se závislostí na cenách ropy“ (Kofroň, 2011: 266-267). Stejně tak není Rusko schopno v současné době vojensky čelit

⁴³ *Západ* je zde myšlen jako státy NATO, případně i Evropské unie.

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku současné velmoci, a to i v případě navýšení výdajů na zbrojení (Walt, 2015; Kofroň, 2011). Druhým významným faktorem je demografická situace v současné Ruské federaci. Rusko neúspěšně vzdoruje klesající demografické křivce, což se může podepsat nejenom na rozvoji ekonomického sektoru, ale třeba také na velikosti ozbrojených sil (Kofroň, 2011; Mearsheimer, 2014b).

Výraznější hrozbou se může stát Čína. S její rychle rostoucí ekonomikou je schopna zvýšit výdaje na zbrojení (Layne, 2012b). Nemůžeme předpokládat, že by Čína začala v příštích několika letech zásadně ohrožovat hegemoniální postavení USA, jednak z limitovaného HDP či nezbytné další transformace, dokteré bude třeba výrazně investovat (Kofroň, 2011). Stále však platí, že Čína se svým stabilním ekonomickým růstem získává postupně pevnou půdu pod nohama, kterou později nebude tak snadné odstranit. Jan Kofroň shrnuje ukazuje vývoj pozice jednotlivých států podle vojenské síly v tabulce, kterou použil ve svém článku, kde v posledních letech můžeme vysledovat i nástup Číny v této oblasti. Tabulka ukazující rozdělení vojenské síly, podle výdajů na zbrojení, je znázorněna v první kapitole (tabulka 4, s.13).

I přesto zůstává Rusko pro Spojené státy a Evropu minimálně zdrojem nejistoty. Zkušenosti s Gruzii z roku 2008 jsou poměrně čerstvé. Válečný konflikt v Jižní Osetii pouze dokazuje schopnost Ruska uhájít si své zájmy. Právě případ Gruzie je s krizí na Ukrajině velmi spjatý. Deklarování rozšíření západního vlivu blíže k ruským hranicím, ať už prostřednictvím NATO nebo EU, spustilo u ruské vlády „červený majáček s výstrahou“. Právě ruská odpověď s nasazením síly byla odpovědí na stále se rozpínající Západ (Mearsheimer, 2014a; Colleta - Sireci, 2009; Larsen, 2014). Neorealisté se domnívají, že stejně jako v případě Gruzie, je právě i Ukrajinská krize pouze reakcí na rozšiřování americké sféry vlivu dále na východ, a to prostřednictvím Severoatlantické aliance (Walt, 2015; Mearsheimer, 2014a,b).

Dá se říci, že ruské jednání je v současné době víceméně demonstrativní a reaguje na rozehranou geopolitickou partii ze strany západu.

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku

I přesto je pro Washington ruské jednání, podle slov amerického prezidenta, výzvou. Z chování evropských států, respektive celé Severoatlantické aliance a zejména pak Spojených států je však patrné, že ze svého tlaku nepovolí (Wyne, 2014). I když Rusko, jak neorealisté, stejně tak jako oficiální představitelé americké moci, prohlašují, není zásadním nebezpečím a pouze reaguje na současné geopolitické dění, jak se může zachovat v případě pokračování západního tlaku? Neorealisté varují, že pokud Západ neustoupí od dalšího vyzbrojování Ukrajiny, může konflikt eskalovat (Walt, 2015, Mearsheimer, 2014b). I když neorealisté tvrdí, že pro Spojené státy, i když v úpadku, neznamena Rusko zásadní hrozba, mohla by mít taková eskalace jak pro západní země, tak i Rusko, tvrdé následky.

Další část kapitoly se věnuje spíše tomu, jaký dopad ruská „hrozba“ má na atlantické společenství. Existuje zde naděje, že i přes významný americký vliv se stane motorem atlantické spolupráce opět společná hrozba jako tomu bylo roku 1949? Je však důležité zmínit, zda členské země NATO v Rusku skutečně hrozbu vidí a jsou ochotny proti ní postupovat jednotně. Stejně tak pokud Spojené státy dojdou k závěru, že Rusko a situace v Evropě není jejich vitálním zájmem, nebude fungování atlantického řádu odpovídat pravidlům společné a funkční aliance jak tomu bylo doposud.

4.2 Odvrácení atlantického úpadku?

Poslední část kapitoly ukazuje mimo jiné zásadní nedostatky fungování Severoatlantické aliance v rámci řešení této krize. Jakýmsi předznamenáním ruské reakce vůči rozpínajícímu se západu dále na východ, by mohl být případ Gruzie z roku 2008. Tady se potvrdilo, že členské státy NATO nejsou schopny společně a efektivně jednat. Stejně problémy se nyní objevují i u ukrajinské krize.

Všeobecně v Evropě panuje přesvědčení, že ruské chování se stává typickým znakem agrese a je nutno proti němu zasáhnout. Stejně tak jsou zde obavy u členů Severoatlantické aliance na východě Evropy ohledně ruského

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku zaútočení. Neorealisté však argumentují tím, že si Západ za ruskou reakci může sám. Neustálým rozšiřováním svého vlivu prostřednictvím členství v NATO, případně v Evropské unii, má Rusko podle neorealistů oprávněný důvod se obávat „zasahování do jejich sféry vlivu“ ze strany Západu (Mearsheimer, 2014a,b).

Každopádně se situace zdá být velmi napjatá, nicméně pro členy atlantického řádu by tato situace mohla být „šancí“, jak opět stmelit své zájmy a ukázat světu, že atlantická spolupráce je stále aktivní. Jak bylo však řečeno v první části této práce, záleží pak hlavně (dokonce téměř jedině) na pohledu a zájmu Spojených států v tomto konfliktu. Pokud totiž Washington dojde k závěru, což je podle neorealistů nepravděpodobné, že současný konflikt na Ukrajině je pro něj důležitější než vzrůstající moc Číny, mohl by se atlantismus vymanit ze své krize a dostat se do fáze, která by vedla k efektivnímu fungování Severoatlantické aliance.

4.2.1 Postoje členů NATO ke konfliktu na Ukrajině

Severoatlantická aliance s jakýmkoliv konkrétními kroky proti Rusku vyčkává. Stejně tak jako členové Aliance, tak i zbytek západního světa mezi hlavní prostředky řešení této krize využívá diplomacii. I přesto můžeme vidět poměrně zintenzivnění vojenské přípravy (Larsen, 2014). Ekonomické sankce vyhlášené Evropskou unií a Spojenými státy ukázaly ruskou zranitelnost. Přesto se zdá, že se NATO začíná připravovat i na potenciální ostrý střet. Podle oficiálního serveru, NATO jako takové Rusko jako hrozbu, a to zejména kvůli neustále rostoucímu napětí a počtu střetů na Ukrajině, totiž už začalo vnímat (Monaghan, 2014).

I přes definované nebezpečí se však mezi členskými státy ukázaly zásadní rozpory. Washington si sice bedlivě situaci na Ukrajině hlídá, nechce však proti Rusku podniknout žádné konkrétní kroky. I Barack Obama si totiž uvědomuje eventuelní dopady rozpoutání hlubšího konfliktu s Ruskem, stejně tak jako Rusové vědí, že souboj se pohybuje zejména na geopolitické rovině, jde tu

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku spíše o soupeření v oblasti vlivu jednotlivých mocností (Rusko vs. USA) (Mearsheimer, 2014a). I přes společné zavedení sankcí Rusku Evropskou unií spolu s USA, tu zůstává zásadní vliv Spojených států více než zjevný. Vedle zásadní americké dominance se však rozpory o dalším postupu členských zemí NATO objevily již v případě Gruzie v roce 2008. Jak uvádí ve své práci Damon Colleta a Johnatan Sireci, právě zde se ukázaly „problémy společného manželství“ zemí na březích Atlantiku. Aliance nebyla schopna, ačkoliv je Gruzie jednou z potencionálních oblastí amerického zájmu a státem, kam by se mohla Severoatlantická aliance dále rozšiřovat, tomuto incidentu zabránit a efektivně na něj reagovat (Colleta - Sireci, 2009: 70).

Ti, kteří odmítají tvrzení, že se atlantická spolupráce a efektivita atlantického řádu nachází v krizi, vysvětlují, že NATO vojensky nezasáhla zejména proto, že na Ukrajinu se nevztahuje článek 5 Atlantické smlouvy⁴⁴. Jelikož Ukrajina není členem NATO, nemá na jejím osudu Aliance tak velký zájem. Členským zemím se proto nevyplatí riskovat vyvrcholení ruské agrese na zájmech mimo jádro Aliance. Jakýkoliv zásah by totiž mohl vyústit v eskalaci konfliktu, přičemž tato verze scénáře by nebyla výhodná ani pro jednu ze stran konfliktu (Larsen, 2014).

Faktem spíše může být to, že jednotliví členové Aliance nejsou jednotní v dalším postupu a eventuální zásahu jednotní. Evropské země vidí Rusko jako evidentního agresora, Velká Británie dokonce předkládá mezinárodnímu společenství důkazy o ruských přeletech nad jejím územím. Evropská komise dokonce věří tomu, že pokud Ukrajina padne do ruských rukou, ruská expanze bude pokračovat dál na západ. Nejzranitelnější oblastí v současné době je pak Pobaltí (Sengupta, 2015).

Na druhou stranu Spojené státy nevidí v Rusku zásadní hrozbu, a proto s jakýmkoliv dalším postupem vyčkávají. Ukrajina není členem NATO, proto se na ni nevztahuje ochrana v rámci Atlantické smlouvy. Takto oficiálně

⁴⁴ Vysvětleno výše.

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku argumentují američtí politici. Pro Spojené státy není Ukrajina natolik důležitá, aby kvůli ní rozpoutaly hlubší konflikt s Ruskem. Ačkoliv Obama mluvil ve svém projevu z podzimu roku 2014 o „limitech, které když budou Ruskem překročeny, USA budou jednat“, nebyly dále tyto limity definovány (Wyne, 2014). Stejně tak spolu s dalšími státníky staví na tom, že Rusko je pro Spojené státy důležitým spojencem, ať už ohledně kontroly situace v Íránu (Dorazín-Kabrhelová, 2015) či teoreticky také ve společném vzdorování Islámskému státu a dnešnímu terorismu (Wyne, 2014). I když USA podporují ukrajinské bojovníky dodávaným těžkým arzenálem (Sengupta, 2015), nedovolí si oficiálně do konfliktu vstoupit.

Zásadním problémem eventuálního zásahu NATO v tomto konfliktu zůstává nejednotnost spojenců, což je „jedna ze základních podmínek v rozhodovacím procesu NATO. Pro vyslání vojenských sil by musel mezi členy panovat všeobecný konsenzus, tedy nikdo by nesměl být proti.... Ani případná koalice vedená Spojenými státy a třeba několika dalšími členy NATO není v tuto chvíli pravděpodobná“ (Světnička, 2014). Rozpory v pohledech na ukrajinskou situaci se tak promítají i v konkrétních krocích. Již v předchozích konfliktech, kterých se NATO účastnilo, se ukázaly značné problémy v rámci rychlého a efektivního rozhodování. Jak reflektuje britský generál Adrian Bradshaw, i kdyby konflikt podle jeho slov představoval „hrozbu pro naši existenci“ a eskaloval by v regulérní válku, Severoatlantické alianci by případná reakce trvala kvůli složitým rozhodovacím procedurám déle. Je možné, že komplikované schvalování, fungující v současné době v Alianci, by podle něj mohlo NATO úplně paralyzovat (Bradshaw - Fallon, 2015).

4.2.2 Reakce na "ruskou agresi"

Jak je vidět výše, Severoatlantická aliance není schopna, ať už z jakéhokoliv důvodu, se této krizi efektivně postavit. Panují zde neshody nejen ohledně dalšího postupu, ale také celkově ohledně významnosti této krize. Je pro nás Rusko opravdovou hrozbou či se jedná pouze o demonstraci síly?

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku

Neorealisté přicházejí s teorií, že Rusko není schopno vzdorovat Spojeným státům, jeho kapacity nejsou zdaleka tak veliké, aby si „mohlo dovolit další systémovou válku“. Proč se tedy rozpoutal ukrajinský konflikt a Rusko se v něm zásadně angažuje?

John Mearsheimer přichází s argumentací, že za „současnou krizí na Ukrajině nelze vinit Rusko, hlavní zdroje probíhajícího konfliktu je třeba hledat na Západě a v jeho rozšiřujících se strukturách“. Upozorňuje na to, že krize není zaviněna ruskou agresí, nicméně jsou za ni zodpovědné zejména Spojené státy americké, případně i jejich evropští spojenci (Mearsheimer, 2014b). Již od konce studené války existuje mezi Západem a Ruskem určité napětí, které začalo v posledních letech eskalovat.

Problém přišel s dalším rozšiřováním západního vlivu (Mearsheimer, 2014b). S argumentací rozšiřování demokracie a ekonomické svobody začala již v devadesátých letech zásadní expanze Severoatlantické aliance. To, že Michail Gorbačov uzavřel se Západem dohodu o dalším nerozšiřování NATO směrem na západ nebylo nikdy oficiálně podloženo žádným dokumentem⁴⁵. Od přistoupení nových členů do NATO, zejména z oblasti střední a východní Evropy, však důvěra mezi Ruskem a Západem klesá (Monaghan, 2014).

Nesouhlas s obviňováním výlučně Ruska v souvislosti s ukrajinskou krizí vyjadřuje ve své práci také Wolfgang Bittner. Mluví o tzv. expanzní strategii EU spočívající „v přivtělení Ukrajiny jako spojovacího mostu velkého geostrategického významu“ (Bittner, 2014: 15). Počítání s Gruzii a následně i s Ukrajinou se začleněním k Západu, vyvolalo v Rusku podle některých neadekvátní reakci. Mnoho odborníků hovoří o nečekaném připojení Krymu, John Mearsheimer ruský postup však obhajuje jako formu vlastní obrany. Americkým zájmem bylo rozšířit svůj vliv co nejvíce na východ, a to zejména s cílem posílit si své hegemoniální postavení (Mearsheimer, 2014b).

⁴⁵ Znění Gorbačova projevu k NATO např. ve článku Karla Dolejšího (2014) Dostupné na: <http://blisty.cz/art/75163.html>

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku

S jeho názorem souhlasí i další z neorealistů, Stephen Walt, který varuje před tzv. *spirálovým zastrašováním*. Vzájemné zastrašování může nakonec vyústit v nepříjemnou konfrontaci, která by nebyla přínosem ani pro jednu stranu konfliktu (Walt, 2015). V současné době se situace přibližuje spíše tzv. bezpečnostnímu dilematu. Koncept rozšíření Severoatlantické aliance vyvolal silné ruské reakce, které skončily anexí Krymu a dále přetrvávají v občanském konfliktu na Ukrajině. Spojené státy zatím posílají těžký arzenál ukrajinským složkám z důvodu podpory v obraně vlastního státu proti ruské hrozbě. Podle NATO Rusko na ukrajinské území vyslalo své tanky (MacAskill, 2014). Situace je stále napjatá, ani jedna strana se však nehodlá uchýlit k zásadnějšímu kroku, který by mohl situaci eskalovat. Zůstává však otázkou, zda by se eskalací situace na Ukrajině vyřešila či by to pouze přispělo k vytvoření dalšího mezinárodního chaosu (Bindi - Giusti, 2015).

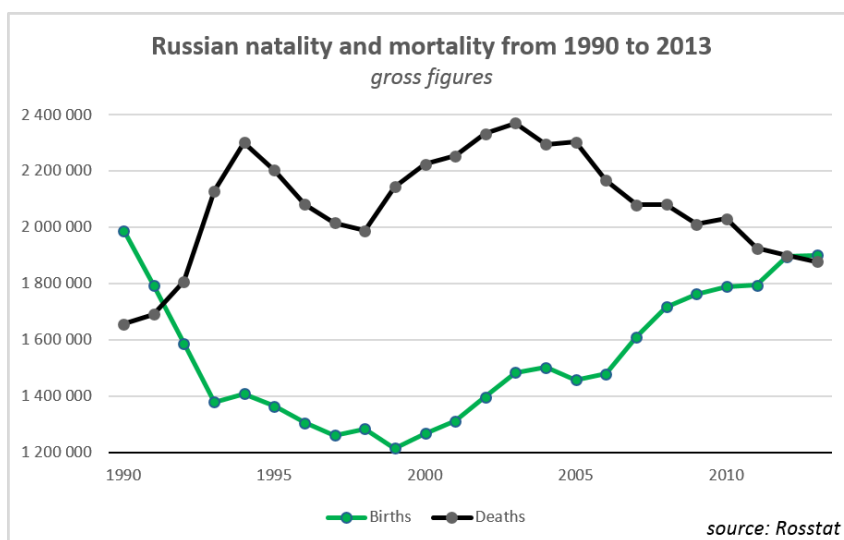
Podle neorealistů však není cílem Ruska pohltnout část Evropy a postavit se Západu. Rusko si naopak uvědomuje důležitost strategického partnerství jak s Evropou, tak i se Spojenými státy. Po útocích na Spojené státy v září 2011 bylo dokonce Rusko mezi prvními, kteří nabídli Američanům svoji pomoc (Bindi - Giusti, 2015). I přes svůj dvojznačný přístup, který Putin zastává, nemůže Rusko riskovat kolaps ekonomických vztahů se Západem (Hoder, 2009: 65). Neorealisté obhajují ruské kroky jako reakci na západní tlak. Rusko si pouze hájí svoji sféru vlivu proti rozpínajícímu se Západu, zejména tedy USA, které si tímto způsobem zase snaží pojistit své velmocenské postavení.

Důvodem, proč počáteční impuls, který vedl k ukrajinské krizi, nepřišel ze strany Ruska, ale Západu, jak se neorealisté domnívají, je současný stav, ve kterém se Rusko nachází. Bývalá velmoc disponuje poměrně důležitou pozicí na poli mezinárodních vztahů. I proto mnozí pragmatikové a koneckonců i neorealisté spolu s americkou vládou zastávají názor, že by nebylo dobré si z Ruska dělat nepřítele. Jak ale John Mearsheimer zmiňuje ve svém článku, Rusko čelí hned několika problémům, díky kterým není schopno Spojeným

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku státům plně vzdorovat. Prvním z nich je demografická výzva a druhým je ekonomická situace (Mearsheimer, 2014b).

V grafu 8 si můžeme prohlédnout zásadní propad v demografické křivce v rámci natality v Rusku od devadesátých let. Situace se nyní začíná dostávat pomalu zpět před rok 1990-1994, kdy pokles v narození živých dětí a nárůst úmrtnosti nabyl zásadních rozměrů. Všeobecně se Rusko potýká s problémem nedostatku mladých lidí v současné době, což je právě následek velkého demografického vychýlení, jak je patrné z grafu. Rusko, rozlohou největší země světa, nemá dostatečné lidské kapacity, které by mohla investovat do vybudování armády, která by byla schopna čelit jakékoliv západní vojenské alianci či Spojeným státům.

Graf 8: Demografický trend v Rusku (poměr natality a mortality)

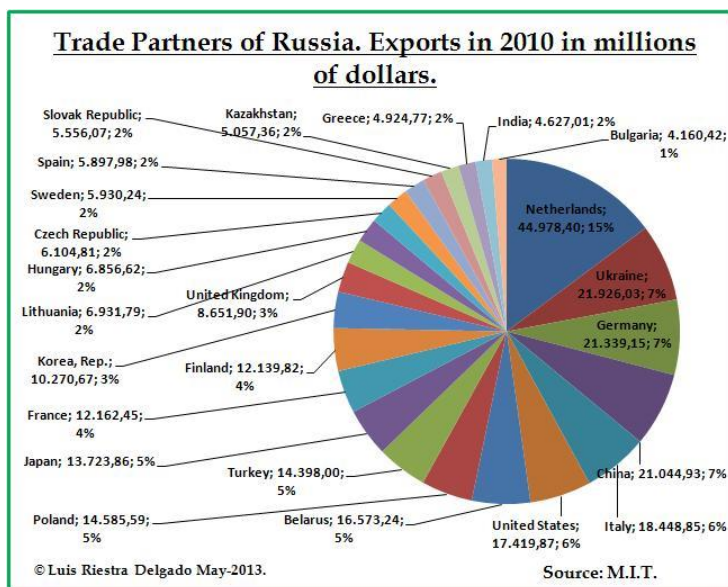

Zdroj: Rosstat (Alexandrelatsa.ru, 2014)

Podle Stephena Walta vykazuje Rusko obecně znaky poklesu svého mocenského postavení (Walt, 2015). Důležitou roli v tom také hraje ekonomika. Rusko se od pádu Sovětského svazu vydalo na cestu modernizace své ekonomiky, tato cesta však ještě neskončila. Zásadním partnerem pro vnější obchod jsou pro Rusko země Evropské unie (viz graf 9). Sankce Evropské unie z července roku 2014 v rámci ukrajinské krize proti Ruské federaci pak tuto

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku závislost jen potvrdily (mpo.cz, 2014). Strategické partnerství se Západem je tedy nejen pro ruskou ekonomiku vitálním zájmem (Hoder, 2009: 65).

Graf 9: Obchodní partneři Ruska (export pro rok 2010)

Zdroj: MIT (macromatters.es, 2013)

John Mearsheimer se Stephenem Waltem na tyto skutečnosti poukazují s tím, že ruským zájmem skutečně není vyvolat geopolitický konflikt. Rusko nedisponující dostatkem kapacit by z tohoto konfliktu nic nezískalo. Odpovědí proč i přesto odporuje západnímu vlivu, je snaha udržet si své postavení v mezinárodním systému. Velmoci jsou vždy citlivými v otázce potencionální hrozby, a zejména tehdy, pokud se stále přibližuje k jejich teritoriu (Mearsheimer, 2014b). Stejně je to i v případě Ruska. Putin se pouze snaží čelit americkému rozpínání, jeho motivací je strach z propadnutí americké dominance spíše než jakékoliv další ambice na rozšíření Ruské federace (Walt, 2015).

Když se na situaci podíváme z druhé strany, taktika Spojených států rozšiřování svého vlivu byla od počátku evidentní. Rozšiřováním členské základny NATO směrem nejprve do střední a pak i východní Evropy si tak USA snažily pojistit své velmocenské postavení. Komplikace se objevily v souvislosti s Gruzíí, situace na Ukrajině byla už jen vyvrcholením tohoto napětí. John

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku

Mearsheimer však zastává ten názor, že západní tlak v současné situaci nejenže snižuje americkou legitimitu, ale pro zachování svého hegemoniálního postavení by měly USA ustoupit od možnosti vyzbrojování Ukrajiny, které by mohlo vést až k vyostření konfliktu (Mearsheimer, 2014b). Zásadní oblastí, kterou by si Spojené státy měly „hlídat“, je východní Asie, potažmo Čína. Jakýkoliv další konflikt a nutnost řešení krize by Spojené státy ještě více oslabily. Ty čelí dnes téměř již nevyhnutelnému úpadku (první kapitola), rozdmýcháváním dalších konfliktů, ve kterých by musely zasahovat a které nejsou primárně jejich vitálním zájmem⁴⁶, by svůj úpadek mohly ještě uspišit. Příkladem toho by mohl být i boj proti Islámskému státu, kde je Rusko pro Spojené státy stále strategickým spojencem (Bindi - Giusti, 2015).

Stephen Walt přichází s návrhem řešit tento konflikt na diplomatické úrovni, jelikož další vyzbrojování by přineslo eskalaci konfliktu, přičemž by trpěli nejvíce obyvatelé Ukrajiny (Walt, 2015) a nikoliv politici, kteří tuto strategickou hru rozehráli. Stejně tak ve svém článku navrhuje ukrajinskou neutralitu. Obě mocnosti by se spolu s mezinárodním společenstvím měly spíše zaměřit na to, jak vyřešit důsledky této krize a předejít podobnému dalšímu konfliktu do budoucna (Walt, 2015).

4.3 Závěr

Ačkoliv je ukrajinská krize v současné době zásadním předmětem zájmu členských zemí NATO, není podle neorealistů důvod obávat se nové hrozby ze strany Ruska. Ruská federace pouze reaguje na rozšiřování americké sféry vlivu dále na východ a její reakce je pouze demonstrativní, jelikož nedisponuje dostatečnými kapacitami, aby mohla jakékoliv západní vojenské alianci či samotným Spojeným státům efektivně vzdorovat.

⁴⁶ Jak bylo zmíněno výše, pro Spojené státy nepředstavuje Rusko hrozbu, proto jejich zájem není zásadní.

4 Ukrajinská krize jako důvod pro odvrácení atlantického úpadku

Jelikož je situace v Evropě napjatá a evropské země se obávají o svoji budoucnost, můžeme vidět, že postupně upouštějí od svých snah omezit americkou dominanci v Evropě, naopak Severoatlantická aliance je v posledních měsících v pohotovosti. I Spojené státy monitorují tuto situaci, ačkoliv z pragmatického hlediska i ony si uvědomují, že rozpoutání jakéhokoliv hlubšího konfliktu s Ruskem by bylo proti jejich vlastním zájmům. Jejich zásadní oblastí zájmu je asijsko-pacifický region, a jakmile se situace v Evropě zklidní, můžeme očekávat, že právě sem opět zaměří svoji pozornost.

Ukrajinská krize se tak i přes současnou spolupráci členských zemí NATO, které spojuje společná obava, nestává stmelujícím prvkem fungování atlantického společenství. Spojené státy, které využívají NATO zejména pro kontrolování svého vlivu v Evropě, nevidí v Rusku zásadní hrozbu. Pokud se ukáže, že Rusko opravdu není zásadní hrozbou, jakou byl Sovětský svaz v druhé polovině dvacátého století, a stejně tak není důležité ani pro Spojené státy natolik, aby svou pozornost odvrátili od Asie zpět do Evropy, atlantická spolupráce bude i nadále upadat. NATO reaguje na krizi v Evropě doslova *ad hoc*, členské státy mají ale problém najít jakýkoliv společný dlouhodobý konsenzus. Koneckonců i samotní představitelé aliančních struktur přiznávají, že NATO není ani v současné době schopné zcela efektivně na tuto, případně i další krize, reagovat.

5 Závěr

Název této práce směřuje k otázce, zda krize, ve které se atlantismus v současné době nachází, by mohla vést až atlantickému zániku. Úkolem této práce nebylo odůvodnit, zda atlantismus krizí opravdu prochází, tuto skutečnost přebírá jako fakt. Cílem práce bylo zaměřit se na to, jaké důvody k tomu vedou, případně jak se krize projevuje. Součástí této analýzy pak byla snaha dojít k závěru, jestli by současná atlantická krize mohla opravdu skončit až ukončením atlantické spolupráce a zánikem atlantického společenství.

Hlavní otázkou se nabízí, co to ten atlantismus vlastně je a jak jej můžeme chápat. Na tuto otázku mají však hlavní teoretické přístupy v mezinárodních vztazích trochu odlišné odpovědi. Abychom výběr zúžili a mohli se soustředit na cíl naší práce, je výchozím pohledem pro nás v této práci ten neorealistickejší. V první části práce je představen neorealistickejší proud a jeho pohled na chápání moci v mezinárodních vztazích. Jsou zde vysvětleny všechny pojmy, jako je teorie rovnováhy moci, hegemoniální stabilita nebo teorie vyvažování. To nám při následné analýze pomůže dospět k tomu, co je důvodem současné atlantické krize.

První kapitola také představuje další zásadní bod pro naši analýzu, a to, jak neorealisté na atlantismus pohlížejí a co si pod ním představují. Jakési formování atlantického řádu v rámci vzájemných vztahů mezi zeměmi na severním břehu Atlantického oceánu bychom mohli sledovat již od založení Spojených států amerických. Charles Kupchan definuje vývoj vztahu mezi Evropou a Spojenými státy prostřednictvím tří významných období, přičemž v každém z nich jsou vzájemné vztahy trochu odlišné (Kupchan, 2008). Neorealistickejší proud však identifikuje atlantismus se vznikem Severoatlantické aliance (NATO) v roce 1949 (Waltz, 1949). Neorealisté dokonce spojují fungování NATO a atlantického řádu jako takového s výrazným vlivem Spojených států. Podle Stephena Walta slouží Severoatlantická aliance jako nástroj USA k prosazení vlastních zájmů (Walt, 2005).

Neorealisté predikovali zánik Severoatlantické aliance již v osmdesátých letech, jelikož hrozba, kvůli které, zejména pak ze zájmu Spojených států, NATO vzniklo, mizí. Byli však nuceni svůj úsudek přehodnotit. K této debatě se dostáváme opět dnes, jelikož stejně jako na konci osmdesátých let, zde vyvstává otázka o dalším směřování této aliance. Pokud bylo totiž neorealistické tvrzení o americkém zájmu ve fungování této aliance správné, je možné, že důvodem, proč NATO stále existuje, jsou Spojené státy, které měly v Evropě po celou studenou válku, ale i v devadesátých letech vitální zájmy.

Podle neorealisty Christophera Layneho se však v současné době USA nacházejí v úpadku. Závěr první kapitoly dokazuje, že tomu není proto, že by USA ztrácely na své síle, čelí však významnému vzestupu nových mocností, v konkrétním případě Číně (Layne, 2012b). Tento druhý neorealistický argument nás směřuje k tomu, že za atlantickým úpadkem bychom měli vidět právě klesající zájem Spojených států o atlantické partnerství. Jejich vitální zájem je, nebo by měl, podle neorealistů, směřovat do asijsko-pacifické oblasti.

Úkolem druhé kapitoly je představit stručně problematiku atlantické krize, a to, zda se objevila (a do jaké míry) i v minulosti nebo jakou podstatu měla v devadesátých letech v predikcích neorealistů. Podstatnou částí této druhé kapitoly je ukázat atlantickou krizi na protichůdných zájmech členů Severoatlantické aliance, a to zejména v souvislosti se změnou americké zahraniční politiky v poslední době. Spojené státy americké upírají svoji pozornost k rostoucí Číně, která by mohla ohrozit americké prvenství. I když neorealisté kladou důraz na tzv. hard power a nikdo, včetně Číny, nemůže v současné době Spojeným státům konkurovat, ekonomický růst Číny v posledních letech tuto situaci změnit. Podle neorealisty Christophera Layneho totiž ekonomická stabilita vede k nárůstu investování prostředků do zbrojení a vojenské síly dané země (Layne, 2012b). I Kenneth Waltz argumentoval, že ekonomika je jedno z odvětví, ve kterém by měl stávající hegemon dominovat (Waltz, 1979).

Evropa na tento odklon pozornosti „reaguje po svém“ a přichází s myšlenkou Společné obranné a bezpečnostní politiky, jejíž cílem je oprostít se od vojenské

závislosti na Spojených státech. Ačkoliv je Evropa partnerem Spojených států a nepředstavuje pro ně riziko, v mnoha otázkách se tito aktéři⁴⁷ rozcházejí. V druhé kapitole jsou na některých vybraných případech analyzovány odlišné názory těchto aktérů na problémy v současném mezinárodním systému. Mezi vybrané příklady patří vnímání terorismu zejména po 11.září a útoku na Spojené státy, reakce na situaci v Libyi nebo ukrajinská krize.

Poslední část práce se věnuje ukrajinské krizi podrobněji. V této kapitole je analyzován konflikt z pohledu Spojených států a z pohledu Ruska, jako možné hrozby. Stejně tak je zde prezentováno to, jakým způsobem reagují na potencionální hrozbu ostatní jednotliví členové atlantického řádu a jakým způsobem se na situaci dívají neorealisté. Pozice Spojených států je zde zásadní. Tento konflikt se totiž dotýká evropského prostoru a americké oblasti zájmu. Může se tedy teoreticky stát společnou hrozbou pro členské státy NATO a přimět tak členy atlantického řádu k obnově hlubší spolupráce. Stejně tak může přitáhnout pozornost Spojených států zpět do Evropy, což by mohlo směřovat k odvrácení atlantické krize. Fungování atlantického řádu by pak odpovídalo pravidlům společné a funkční aliance, jak tomu bylo v době studené války.

Situace na Ukrajině je stále otevřená. Nemůžeme předpovídat, jak se tamní situace vyvine, co nového vyvstane na povrch a ani jak se k tomu mocnosti v čele se Spojenými státy a Ruskem postaví. Podle neorealistických tvrzení použitých v této práci je však docela možné, že krize na Ukrajině nebude mít vážnější dopad na současné uspořádání mezinárodního systému. Rusko není podle neorealistů aktérem, který by se snažil docílit světové hegemonie a pokořit Spojené státy, jeho reakce je pouze obranná (Mearsheimer, 2014b; Walt, 2015). Zatímco Čína se vykazuje růstem poměrně stabilním a v budoucnu může dosáhnout nejen ekonomického prvenství, ale může se také přiblížit americké vojenské dominanci. Po konci konfliktu na Ukrajině je tedy velmi pravděpodobné, že se téměř veškerý zájem Spojených států přesune opět do asijsko-pacifické oblasti.

⁴⁷ Evropu zde bereme jako jednoho aktéra. Evropou se však myslí potom evropské členské země NATO, případně EU.

Kam tedy atlantismus směřuje? Neorealisté naznačují, že současná atlantická krize může směřovat ke stejnému výsledku jako predikovali na konci osmdesátých let. Je však více než nepravděpodobné aby atlantický řád, fungující více než dvě století během několika let zanikl. Sami neorealisté však přiznávají, že Spojené státy mají zájem na atlantické spolupráci, a to zejména kvůli udržování si svého vlivu v Evropě, úplný zánik atlantického je proto není pravděpodobný. K reflexi toho, jak to s atlantismem jako takovým v současné době vypadá nám může pomoci strukturalizace atlantického řádu podle Charlese Kupchana, která je podrobněji rozebrána v první kapitole. Charles Kupchan analyzoval atlantický řád od té doby, kdy se objevilo první pouto mezi zeměmi, které bychom do atlantického společenství zařadili⁴⁸. Vzhledem k tomu, že je úplný zánik atlantického společenství dosti nepravděpodobný, a to právě i z pohledu neorealistů, kteří tento zánik predikovali již na konci osmdesátých let, bychom mohli tvrdit, že atlantismus jako takový nezanikne. Atlantické partnerství mezi jednotlivými členy se pouze se dostane do další fáze svého vývoje, kterou bychom mohli charakterizovat společnými zájmy, sdílenou identitou, ale volnější formou spolupráce.

⁴⁸ Dříve to byly hlavně země západní Evropy.

6 Resumé

We can speak about some particular relationship between USA and Europe since the establishment of the United States. This relationship had changed during the ages, now we can see that it is changing again, a lot of theorists speak about the atlantic crisis. Could it lead to the end of atlantic cooperation?

For this study we have chosen the neorealist perception. Neorealists see atlanticism in the North Atlantic Treaty Organization. It is related to their understanding of power in international relations, where they prefer hard power. Neorealists came with the atlantic crisis at the end of eighties as well, however they were pushed to change their statement. Today the crisis is here again.

Stephen Walt claims in his work, that working of atlanticism is related to interests of the United States. Another neorealist, Christopher Layne claims, that United States face their hegemonic decline, because of the rise of China. That is the reason, why american attention turns away from Europe to Asia. Both of that leads to decline of effective working of atlantic alliance and to atlantic crisis. Second chapter shows the consequences of the waning of american interest in Europe as same as the effort of Europe to become more independent. We can see atlantic crisis in the divergent interests of members and different views on solving international problems of selected issues like terrorism, crisis in Libya or crisis in Ukraine.

However, Ukraine could be the impuls for the revival of effective atlantic cooperation. On the other hand, neorealists cannot see threat in russian behavior. Its reaction is only defensive. So not even Ukrainian crisis will bring the attention of the United States back to Europe. Atlanticism could not end entirely, because of interest of the USA, it is going to transform to another phase of functioning, significant for looser form of cooperation.

7 Seznam zkratek

BBC	British Broadcasting Corporation
COW	Correlates of War
CSIS	Center for Strategic and International Studies
EBOP	Evropská bezpečnostní a obranná politika
EU	Evropská unie
HDP (GDP)	Hrubý domácí produkt (Gross Domestic Product)
IISS	International Institute for Strategic Studies
JWGDR	Joint Working Group on Defence Reform
MIT	Michigan Institute of Technology
MMF (IMF)	Mezinárodní měnový fond (International Monetary Fund)
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
NATO	North Atlantic Treaty Organization
PARP	The Planning and Review Proces
PfP	Partnership for Peace
R2P	Responsibility to Protect
ROSSTAT	Federální služba státní statistiky
SIPRI	Stockholm International Peace Research Institute
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	United States of America
USD	United States dollar

8 Seznam tabulek a grafů

Tabulka 1: HDP země jako procento ve srovnání s HDP hegemonu (1870-1997)	9
Tabulka 2: Vojenské výdaje země jako procento ve srovnání s vojenskými výdaji hegemonu (1872-1196)	9
Tabulka 3: Ukazatele parametrů hlavních mocností ve stylu COW (1995-1997).....	10
Tabulka 4: Vojenské výdaje top 5 zemí (v bilionech USD)	13
Tabulka 5: Vývoj vzájemných vztahů a atlantického řádu mezi Evropou a USA (1776-2001)	17
Graf 1: Vlastnění amerického vládního dluhu zahraničními věřiteli (2011).....	25
Graf 2: Vývoj růstu HDP USA, Číny, Indie a Západní Evropy	26
Graf 3 Podíl na světovém HDP.....	27
Graf 4: Země s nejvyššími rozpočty na obranu a jejich porovnání s USA (2013).....	33
Graf 5: Čínské vojenské výdaje v letech 2000-2014	33
Graf 6: Výdaje na obranu zemí NATO.....	35
Graf 7: Podíl zemí na operaci v Libyi.....	48
Graf 8: Demografický trend v Rusku (poměr natality a mortality)	64
Graf 9: Obchodní partneři Ruska (export pro rok 2010)	65

9 POUŽITÁ LITERATURA A ZDROJE⁴⁹

ALEXANDRELATSA.ru (2014): *Demografický trend v Rusku (poměr natality a mortality)*. Dostupné na: <http://alexandrelatsa.ru/2014/10/russian-demographics-winter-or-spring-depending-on-wether-the-analysis-comes-from-the-west-or-from-russia/>

BARROSO, José Manuel D. (2010): *A New Atlanticism for the 21st Century*. Projev prezidenta Evropské komise vydaný v Bruselu dne 26.3.2010. Dostupné na: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-10-135_en.htm

BBC.com (2014a): *Údaje o čínských vojenských výdajích*. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-26429481>

BBC. com (2014b). *Země s nejvyššími rozpočty na obranu a jejich porovnání s USA (2013)*. Dostupné na: <http://www.bbc.com/news/world-asia-china-26429481>

BINDI, Federiga - GIUSTI, Serena (2015): *U.S. and New World Order: Why Ukraine Is Not a National Interest and ISIS (And Russia) Are*. *Huffington Post*. Dostupné na: http://www.huffingtonpost.com/federiga-bindi/the-us-new-world-order-wh_b_6697710.html

BITTNER, Wolfgang (2014): *Dobytí Evropy Amerikou*. Praha: Jaro.

BRADSHAW, Adrian - FALLON, Michael (2015): *Ruské aktivity na Ukrajině mohou přerůst v regulérní válku, varuje NATO*. Vyjádření britského generála a zástupce hlavního velitele sil Severoatlantické aliance (NATO) v Evropě Adraina Bradshawa a britského ministra obrany Michaela Fallona k situaci na Ukrajině. Dostupné na: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/362244-ruske-aktivity-na-ukrajine-mohou-prerust-v-regulerni-valku-varuje-nato.html>

⁴⁹ Internetové zdroje ke dni 15.4.2015, pokud není uvedeno jinak.

BRZEZINSKI, Zbigniew (2009): *An Agenda for NATO: Toward a Global Security* Web. *Foreign Affairs*, Vol. 88, No.5, s. 2-20.

BURTON, Joe (2012): *NATO After the Cold War: Explaining the Durability of the Atlantic Alliance in a New Global Context*. Dunedin: University of Otago, s.12-27.

BUSINESSINFO.cz (2013): *Transatlantická dohoda o obchodu a investicích mezi EU a USA (TTIP)*. Dostupné na: <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/transatlanticka-dohoda-o-obchodu-a-investicich-mezi-eu-a-usa-ttip-41079.html#!>

BUZAN, Barry (2004): *The United States and The Great Powers: world politics in the twenty-first century*. Cambridge: Polity Press, s. 37.

CESKENOVINY.cz (2010): *Výdaje na obranu zemí NATO*. Dostupné na: http://www.ceskenoviny.cz/svet/index_img.php?id=159205

CFR.org (2015): *Violence in Eastern Ukraine. Council on Foreign Relations. Global Conflict Tracker*. Dostupné na: <http://www.cfr.org/global/global-conflict-tracker/p32137#!/?marker=32>

CLINTON, Hillary (2011): *America's Pacific Century*. Foreign Policy. Dostupné na: <http://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>

COFFEY, Luke (2013): *EU Defense Integration: Undermining NATO, Transatlantic Relations, and Europe's Security*. *The Heritage Foundation*. Dostupné na: <http://www.heritage.org/research/reports/2013/06/eu-defense-integration-undermining-nato-transatlantic-relations-and-europes-security>

COHEN-TANUGI, Laurent (2008): *The Shape of the World to Come*. New York: Columbia University Press, s. 27-49.

COLLETA, Damon - SIRECI, Jonathan (2009): *Enduring without an Enemy: NATO's Realist Foundation*. *Perspectives*, Vol. 17, No. 1, s.57-82.

CSIS.org (2012): *U.S. Force Posture Strategy in the Asia Pacific Region: An Independent Assessment (2012)*. In Congressional Research Service's May 30, 2012, ze zprávy "Trans-Pacific Partnership (TPP) Countries: Comparative Trade and Economic Analysis,". Center for Strategic and International Studies, s.2. Dostupné na: http://csis.org/files/publication/120814_FINAL_PACOM_optimized.pdf

DAADLER, Ivo - GOLDGEIER, James (2006): Global NATO. *Foreign Affairs*, Vol. 85, No. 5, s. 105-113.

DEFENSE.gov (2014): *Operace "Atlantické řešení" (Atlantic Resolve)*. U. S. Department of Defence. Dostupné na: http://www.defense.gov/home/features/2014/0514_atlanticresolve/

DOLEJŠÍ, Karel (2014): Gorbačov na adresu "nerozšiřování NATO na východ". *Britské listy*. Dostupné na: <http://blisty.cz/art/75163.html>

DORAZÍN, Martin - KABRHELOVÁ, Lenka (2015): Rusko a USA jsou spokojené s výsledky jednání o jaderném programu v Íránu. *Český rozhlas*. Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/zpravy/svet/_zprava/rusko-a-usa-jsou-spokojene-s-vysledky-jednani-o-jadernem-programu-v-iranu--1474008

EURONEWS.com (2014): *Door to NATO remains open for Ukraine*. Dostupné na: <http://www.euronews.com/2014/02/26/door-to-nato-remains-open-for-ukraine/>

FALK Ostermann (2015): *In the Aftermath of French NATO Re-integration: The Normalization of French EU Policies in Security and Defense*. Dostupné na: <http://cena.org/analysis/in-the-aftermath-of-french-nato-re-integration-the-normalization-of-french-eu-policies-in-security-and-defense/>

FALLON, Michael (2012): *Meeting NATO and EU Treaty defence commitments*. Dostupné na: <https://www.gov.uk/government/policies/meeting-nato-and-eu-treaty-defence-commitments/supporting-pages/helping-eu-military-operations>

FINANCE.YAHOO.com (2014). *Podíl na světovém HDP*. Dostupné na:
<http://finance.yahoo.com/news/why-long-term-prospects-brics-170027266.html>

GRAHAM, Thomas - SARADZHYAN, Simon (2015): ISIS' Worst Nightmare: The U.S. and Russia Teaming Up on Terrorism. *The National Interest*. Dostupné na: <http://nationalinterest.org/feature/isis-worst-nightmare-the-us-russia-teaming-terrorism-12216>

GRÆGER, Nina - HAUGEVIK, Kristin M. (2009): *The revival of Atlanticism in NATO? Changing security identities in Britain, Norway and Denmark*. Norsk Uteriskpolitisk Institut Report. Oslo: Norwegian Institute of International Affairs, s.11-31.

GUARDIAN.com (2011): *Podíl zemí na operaci v Libyi*. Dostupné na:
<http://www.theguardian.com/news/datablog/2011/may/22/nato-libya-data-journalism-operations-country>

GUZZINI, Stefano (1998): *Realismus v mezinárodních vztazích a mezinárodní politické ekonomii*. Brno: Barrister & Principal, s. 29-147.

HAGLUND, David G. (1995): Must NATO fail? Theories, myths, and policy dilemmas. *International Journal*, No. 50, s. 651-674.

HLAVÁČEK, Pavel (2009): *Co je to vlastně atlantismus*. Dostupné na:
http://www.natoaktual.cz/co-je-to-vlastne-atlantismus-dg8-/na_analyzy.aspx?c=A090327_120737_na_analyzy_m02

HLAVÁČEK, Pavel (2010): *Atlantismus v době krize*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

HODER, Lukáš (2009): *Transatlantické vztahy v době krize. Hegemonie USA a emancipace Evropy po 11. září 2001*. Brno: Masarykova univerzita, s. 15-96.

HOFFMANN, Stanley (2003): US-European relations: past and future. *International Affairs*, Vol. 79, s. 1029-1036.

- JACOBSEN, Ove Haugland (2008): *Power and Influence. Realism, U. S. Security Policy and NATO's Transformation*. Oslo, s. 60-84.
- JANARO, Jeff (2014): The Danger of Imperial Overstretch. *Foreign Policy*. Dostupné na: <http://www.foreignpolicyjournal.com/2014/07/15/the-danger-of-imperial-overstretch/>
- JOHNSON Paul (1998): Zrození moderní doby. Devatenácté století. Praha: Academia.
- JUSTFACTS.COM (2011): *Vlastnění amerického státního dluhu zahraničními věřiteli*. Dostupné na: <http://www.justfacts.com/nationaldebt.asp>
- KAGAN, Robert (2002): Power and Weakness. *Policy Review*. Vol. 113 , s. 3-28.
- KENNEDY, Paul (1996): *Vzestup a pád velmocí*. Praha: Nakladatelství Lidové Noviny, s. 183-229.
- KEOHANE, Robert O. (1980): *The Theory of Hegemonic Stability and Changes in International Economic Regimes, 1967-1977*. In: HOLSTI, Ole R. - SIVERSON, Randolph M. - GEORGE, Alexander L. (eds): *Change International System*. Boulder: Westview Press, s. 131-162.
- KOFAS, Jon (2014): Global power transition: Twilight of Pax Americana and the rise of China. *The Daily Journalist*. Dostupné na: <http://thedailyjournalist.com/the-historian/global-power-transition-twilight-of-pax-americana-and-rise-of-china> (Datum náhledu 12.1.2014)
- KOFROŇ, Jan (2011): Vojenská moc a její globální distribuce po konci studené války. *Geografie*, Vol. 116, No. 3, s. 256-275.
- KOHOUT, Jan (2001): Co dělá EU pro rozvoj spolupráce mezi NATO a EU, vliv na ČR, priority hlubší transatlantické spolupráce. In *Bezpečnost ve 21. století. NATO a EU*. Příspěvky přednesené na konferenci dne 4.12.2001, Praha: Karolinum, s. 61-64.

KRAUTHAMMER, Charles (1990/91): The Unipolar Moment. *Foreign Affairs*, Vol. 70, No. 1, s. 23-33.

KUPCHAN, Charles (2008): *The Atlantic Order in Transition*. In ANDERSON, Jeffrey - IKENBERRY, John G. - RISSE, Thomas (eds.): *The End of the West? Crisis and Change in the Atlantic Order*. New York: Cornell University Press, s. 111-126.

LARSEN, Henrik B. L. (2014): Great Power Politics and the Ukrainian Crisis. NATO, EU and Russia after 2014. Report of *Danish Institute for International Studies*.

Copenhagen. Dostupné na:

http://en.diiis.dk/files/media/publications/import/rp182014_lindboe_nato_forweb.pdf

LAYNE, Christopher (1987): Alliances in Flux: Atlanticism without NATO. *Foreign Policy*, Vol. 67, s. 22-45.

LAYNE, Christopher (2003): Supremacy is America's Weakness. *Financial Times*.

Dostupné na: <http://www.cato.org/publications/commentary/supremacy-is-americas-weakness>

LAYNE, Christopher (2006): The Unipolar Illusion Revisited: The Coming End of the United States' Unipolar Moment. *International Security*, Vol. 31, No. 2, s. 7-41.

LAYNE, Christopher (2010): *Graceful Decline. The End of Pax Americana*. Dostupné

na: <http://www.theamericanconservative.com/articles/graceful-decline/>

LAYNE, Christopher (2012a): *The End of Pax Americana: How Western Decline Became Inevitable*. Dostupné na:

<http://www.theatlantic.com/international/archive/2012/04/the-end-of-pax-americana-how-western-decline-became-inevitable/256388/>

LAYNE, Christopher (2012b): This Time It's Real: The End of Unipolarity and the Pax Americana. *International Studies Quarterly*, Vol. 56, s. 203-213.

LAYNE, Christopher (2012c): The Global Power Shift from West to East. *The National Interest*, No. 119, s.21-31.

LEBBINK, Teus (1996): Atlanticism. The Rise, Development and Realisation of an Idea. *Atlantisch Perspectief*, No.8, s.27-30.

LIPPMANN, Walter (1946): *Zahraniční politika a válečné cíle Spojených států*. Praha: Nakladatelství Družstevní práce.

MACASKILL, Ewen (2014): Russian tanks and troops crossing into Ukraine, says Nato commander. *The Guardian*. Dostupné na:
<http://www.theguardian.com/world/2014/nov/12/russian-tanks-troops-crossing-into-ukraine-nato-supreme-commander>

MACROMATTERS.es (2013): *Obchodní partneři Ruska (export pro rok 2010)*. Dostupné na: <http://www.macromatters.es/wp-content/uploads/2013/06/Russian-Trade-Partners-Exports-Luis-Riestra-Delgado-www-macromatters-es.jpg>

MCLAUGHLIN, Lauren (2014): The Conflict in Ukraine: a Historical Perspective. *Harvard Summer School*. Dostupné na: <http://www.summer.harvard.edu/blog-news-events/conflict-ukraine-historical-perspective>

MEARSHEIMER, John J. (1990): Back to the Future. Instability in Europe After the Cold War. *International Security*, Vol. 15, No. 1, s. 5-56.

MEARSHEIMER, John J. (2001): *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: Norton & Company.

MEARSHEIMER, John J. (2005): Realism is Right. *National Interest*, No. 81.

MEARSHEIMER, John J. (2014a): Getting Ukraine Wrong. *International New York Times*. Dostupné na:
<http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/Getting%20Ukraine%20Wrong.pdf>

MEARSHEIMER, John J. (2014c): Can China Rise Peacefully? *The National Interest*. Dostupné na: <http://nationalinterest.org/commentary/can-china-rise-peacefully-10204>

MILNER, Helen (1992): International Theories of Cooperation among Nations: Strengths and Weaknesses. *World Politics*, Vol. 44, s. 467-470.

MMF (2011): *World Economic Outlook-Tensions from Two-Speed Recovery: Unemployment, Commodities and Capital Flows*. Mezinárodní měnový fond. Washington, DC: International Monetary Fund.

MONAGHAN, Andrew (2014): The Ukraine crisis and NATO-Russia relations. *NATO Review Magazine*. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Ukraine-crisis-NATO-Russia-relations/EN/index.htm>

MPO.cz (2014): *Ekonomické sankce EU proti Rusku*. Ministerstvo průmyslu a obchodu. Dostupné na: <http://www.mpo.cz/dokument151892.html>

NATO.int (nedatováno): *Seznam misí*. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_52060.htm

NATO.int (2002): *Akční plán NATO pro Ukrajinu*. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19547.htm?

NATO.int (2010): *Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation*. Dostupné na: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>

NATO.int (2015): *NATO's relations with Ukraine*. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_37750.htm

NATOAKTUAL.cz (nedatováno): *Washingtonská smlouva*. Dostupné na: http://www.natoaktual.cz/na_zpravy.aspx?y=na_summit/washingtonskasmlouva.htm

NATOAKTUAL.cz (2011): *Operace Jednotný ochránce*. Informace dostupné na: http://www.natoaktual.cz/libye-cad-/na_zajimav.aspx?y=na_zajimav/libye.htm nebo na: http://www.natoaktual.cz/jednotny-ochrance-prekryva-rozpory-v-nato-f22-/na_media.aspx?c=A110331_161540_na_media_m02

OSN (nedatováno): *Responsibility to Protect*. Dostupné na:

<http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml>

PACHTA, Lukáš (2005): Evropská bezpečnostní a obranná politika ve světle transatlantických vztahů. *Institut pro evropskou politiku EUROPEUM*. Dostupné na: <http://www.euractiv.cz/evropa-dnes0/clanek/evropsk-bezpenostn-a-obrann-politika-ve-svtle-transatlantick>

PAPE, Robert (2005): Soft Balancing against the United States. *International Security*, Vol. 30, No. 1, s. 7-45.

POSEN, Barry R. (2014): Ukraine: Part of America's "Vital Interests"? *The National Interest*. Dostupné na: <http://nationalinterest.org/feature/ukraine-part-americas-vital-interests-10443>

RICHTER, Jan - VOJTĚCHOVÁ, Aneta (2011): Summit NATO o Libyi: Německo se angažovat nehodlá. *Český rozhlas*. Dostupné na: http://www.rozhlas.cz/zpravy/evropa/_zprava/879482

ROOSEVELT, Franklin D. (1941): Prohlášení amerického prezidenta při setkání s britským ministerským předsedou Winstonem Churchillem (Atlantická charta), 14. srpen 1941, nestránkováno. Dostupné na: <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=16154&st1=>

SENGUPTA, Kim (2015): Ukraine crisis: House of Lords criticises EU and Britain for 'sleepwalking into crisis' as Moscow and Nato remain on diplomatic collision course. *The Independent*. Dostupné na: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ukraine-crisis-house-of-lords-criticises-eu-and-britain-for-sleepwalking-into-crisis-as-moscow-and-nato-remain-on-diplomatic-collision-course-10058141.html>

SHAPCOTT, Viliam (2001): Evropská bezpečnost, úloha a pozice EU v zajištění bezpečnosti v Evropě, současné a budoucí možnosti evropských partnerů. In *Bezpečnost ve 21. století. NATO a EU*. Příspěvky přednesené na konferenci dne 4.12.2001, Praha: Karolinum, s. 56-61.

SLIDESHARE.net (2013): *Vývoj růstu HDP USA, Číny, Indie a Západní Evropy*.

Dostupné na: <http://www.slideshare.net/londonbusinessschool/rajesh-chandy-slideshare>

STANLEY, Trevor (ed.) (2004): *Koalice ochotných (Coalition of the Willing)*.

Perspectives on World History and Current Events. Dostupné na:

<http://pwhce.org/willing.html>

STOCKHOLMSKÝ MEZINÁRODNÍ INSTITUT PRO VÝZKUM MÍRU (SIPRI).

Vojenské výdaje. Dostupné na:

http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

STRANGE, Susan (1997): *The Retreat of the State. The Diffusion of Power in the World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press, s. 163-168.

SVĚTNIČKA, Lubomír (2014): Proč NATO nezasáhne na Ukrajině? Nemůže a nechce. *Natoaktual*. Dostupné na: http://www.natoaktual.cz/nato-nezasahne-vojensky-na-ukrajine-d71-/na_zpravy.aspx?c=A141115_082919_na_zpravy_m00

WAISOVÁ, Šárka (2008): *Mezinárodní organizace a režimy*. Plzeň: Aleš Čeněk, s.111-117.

WALLACE, William (2002): *U.S. Unilateralism: A Europe Perspective*. In

PATRICK, S. - FORMAN, S. (eds., 2002): *Multilateralism & U. S. Foreign Policy: Ambivalent Engagement*. London: Lynne Rienner Publishers, s. 141-164.

WALLANDER, Celeste A. (2000): Institutional Assets and Adaptability: NATO After the Cold War. *International Organization*, Vol. 54, s. 705-735.

WALT, Stephen M. (1987). *The Origin of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.

WALT, Stephen M. (2000): *Keeping the World "Off-Balance": Self-Restraint and U.S. Foreign Policy*. Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard University. Dostupné na:

http://belfercenter.ksg.harvard.edu/files/keeping_the_world_off_balance_stephen_walt.pdf

WALT, Stephen M. (2005): *Taming American Power*. New York: W. W. Norton & Company.

WALT, Stephen M. (2011): When did the American empire start to decline? *Foreign Policy*. Dostupné na: <http://foreignpolicy.com/2011/08/02/when-did-the-american-empire-start-to-decline/>

WALT, Stephen M. (2015): Why Arming Kiev Is A Really, Really Bad Idea. *Foreign Policy*. Dostupné na: <http://foreignpolicy.com/2015/02/09/how-not-to-save-ukraine-arming-kiev-is-a-bad-idea/>

WALTZ, Kenneth N. (1979): *Theory of International Politics*. Boston: McGraw-Hill.

WALTZ, Kenneth N. (2000): Structural Realism after the Cold War. *International Security*, Vol. 25, No. 1, s. 5-41.

WHITEHOUSE.gov (2010): *Národní bezpečnostní strategie USA (2010)*. Dostupné na: https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/rss_viewer/national_security_strategy.pdf

WOHLFORTH, William C. (1999): The Stability of a Unipolar World. *International Security*, Vol. 24, No. 1, s. 5-41.

WOHLFORTH, William C. (2002): *Measuring Power and the Power Theories*. In VASQUEZ, J. A. - ELMAN, C. (eds., 2002): *Realism and the Balancing of Power: A new Debate*. Upper Saddle River: Prentice Hall, s. 250-265.

WYNE, Ali (2014): Forget the Middle East and Focus on the Asia-Pacific. *The National Interest*. Dostupné na: <http://nationalinterest.org/feature/forget-the-middle-east-focus-the-asia-pacific-11423>

ZAKARIA, Fareed (2009): *The Postamerican World*. New York: W. W. Norton & Company.

ZPRAVY.IDNES.cz (2014): *Schröder v souvislosti s Ukrajinou připomněl bombardování Srbska*. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/schroder-a-bombardovani-srbska-dz6-/zahranicni.aspx?c=A140410_212000_zahranicni_neh

ŽILKOVÁ, Věra (2014): *Obama vyloučil vojenský zásah na Ukrajině*. iDnes. Dostupné na: http://zpravy.idnes.cz/obama-vyloucil-vojensky-zasah-usa-na-ukrajine-fo8-/zahranicni.aspx?c=A140320_070104_zahranicni_js